

Україна:

події,
факти,
коментарі

2013 № 9

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

Для керівників та працівників інформаційних структур на місцях
№ 9 2013

Засновник

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Головний редактор

В. Горвий, д-р іст. наук, проф., заступник гендиректора НБУВ

Редакційна колегія:

Л. Чуприна, заввідділу оперативної інформації

Т. Гранчак, заввідділу політологічного аналізу

Н. Вітушко, заввідділу електронних технологій обробки інформації

Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів

Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова

Видається з 01.01.1998 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію

КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Виходить двічі на місяць

Матеріали друкуються українською та російською мовами

Редакція залишає за собою право редагувати та скорочувати тексти

Передрук – тільки з дозволу редакції

Адреса редакції:

НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна

Тел. (044) 524-25-48, (044) 525-61-03

E-mail: siaz@pochta.ru

www.nbu.gov.ua/siaz.html

ЗМІСТ

Коротко про головне

Виступ Президента на урочистостях з нагоди 68-ї річниці Перемоги у Великій Вітчизняній війні	4
---	---

Аналітика

Симоненко О.

Базування Чорноморського флоту Росії в Україні: проблеми та перспективи	9
--	---

Економічний ракурс

Пальчук В.

Зниження рівня інвестиційної привабливості України: причини та шляхи подолання	23
---	----

Кулицький С.

Проблеми стабільності банківської системи України (Продовження в наступному номері)	34
--	----

Потіха А.

Альтернативна енергетика в Україні	44
--	----

Наука-суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти	52
Альтернативні джерела енергії	54
Розробки та дослідження для агропромислового комплексу	57
Питання екології та уникнення техногенних катастроф	60
Освіта та кадрове забезпечення в Україні	61
Наукові видання	64
Наука і влада	65

Проблеми інформатизації

Матеріали до Міжнародної наукової конференції «Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів» (Київ, 8–10 жовтня 2013 р.)

Самсонов М.

Представлення бібліотек на веб-сайті YouTube 67

Коротко про головне

Виступ Президента на урочистостях з нагоди 68-ї річниці Перемоги у Великій Вітчизняній війні

Дорогі наші ветерани!
Шановні співвітчизники!

У цей знаменний день – день Перемоги – ми згадуємо кожного, хто віддав своє життя за мир, спокій і процвітання нашої Вітчизни.

Мільйони наших співвітчизників – воїни і мирні жителі, батьки і діти – пожертвували собою заради нас, нашого сьогодення і майбутнього.

Схилимо у хвилині мовчання голови на знак шани і вічної пам'яті про загиблих!

Хвилина мовчання

Дорогі наші ветерани!
Шановні співвітчизники!

68 років відділяють нас від того історичного дня, коли наш народ разом з іншими народами колишнього Радянського Союзу та антигітлерівської коаліції виборов перемогу у Великій Вітчизняній війні.

І кожного року ми знову і знову згадуємо уроки минулої трагедії, вшановуємо пам'ять загиблих, вітаємо і дякуємо нашим ветеранам.

Це наша свята традиція і обов'язок, який ми зберігаємо і передаємо нашим дітям і онукам. Щоб вони знали свою історію. Щоб пам'ятали її героїв. Щоб наш народ і все людство не допустили більше таких трагедій.

Сьогодні, в цей святковий день, я від щирого серця вітаю Вас зі Святом Перемоги.

Для нас це свято стало справжнім символом загальнонаціональної єдності і гордості.

Завдяки подвигу наших ветеранів три покоління українців живуть під мирним небом.

Саме ви відстояли мир, захистили Батьківщину та внесли вирішальний вклад у перемогу над фашизмом. Ви зробили все для того, щоб ми могли сьогодні відзначати це свято.

Від усього серця радий тому, що Ви, хто вижив та перемиг у цій страшній війні, хто невтомно кував Перемогу в тилу, і зараз з нами.

Моя синівська вдячність тим, хто назавжди залишилися молодими на полях битв.

У бойових діях на різних фронтах Великої Вітчизняної війни брали участь близько 7 мільйонів українців, 2 тисячам 69 з яких під час війни було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Із 104 двічі Героїв Радянського Союзу – 29 українців, тобто кожний третій.

Серед трьох тричі удостоєних цього звання є наш співвітчизник Іван Микитович Кожедуб.

Партизанську війну на Україні по праву можна назвати другим фронтом для загарбників. Цей рух був непереможним, як і весь народ, що відстоював честь і незалежність нашої Вітчизни.

Ми пам'ятаємо не тільки подвиги воїнів. Честь і слава героїчним трудівникам тилу. Низький уклін жінкам, дітям, усім, хто в лихоліття ростив хліб, робив снаряди, ставив на ноги поранених, хто терпів, вірив і чекав.

Ми пишаємося трудовими перемогами всіх, хто відновлював країну з руїн, у післявоєнні десятиліття виводив країну на передові позиції в промисловості, науці, хліборобстві, культурі.

І я хочу від усього серця привітати тих, хто вистояв, переміг і пройшов через цей славетний шлях!

Я схилиюсь перед вашою звитягою і безмежно вдячний за те, що ви зробили для України, для Перемоги, яка була здобута ціною вашого героїзму і самовідданості.

Для мене і для держави ви є уособленням сконцентрованого життєвого досвіду, совісті та високих моральних цінностей нашого народу.

Ветерани – це наша гордість і наша слава.

У цьому році ми будемо святкувати 70-річчя звільнення нашої столиці – Києва, а незабаром 70-річчя звільнення України.

Це – великі дати в історії нашої країни, і держава зробить все необхідне, щоб вони були відзначені належним чином.

Наш святий синівський обов'язок – пам'ятати про всіх загиблих і піклуватися про наших ветеранів.

У всіх регіонах України держава підтримує програми з пошуку і впорядкування поховань жертв війни.

Вшановуючи пам'ять загиблих, ми робимо велику і святу справу, оскільки пам'ятаємо: без Великої Перемоги не було б вільної України.

Шлях до Перемоги був кривавим і важким. Важкою ціною дісталась нам вона.

За оцінками військових істориків, більше 8 мільйонів людських життів віддала Україна.

У діючій армії загинуло майже 3,5 мільйони вихідців з України.

До Німеччини на каторжні роботи з України було вивезено понад 2 мільйони молодих людей.

Тягар війни та післявоєнної відбудови ліг на плечі народу.

Нам треба пам'ятати про це і час від часу бачити ті далекі події очима простих солдатів, робітників, удів та сиріт.

Кров'ю, потом і слізьми мільйонів полеглих наших співвітчизників здобута наша свобода.

Свобода – це насамперед можливість брати на себе відповідальність за своє майбутнє, творити його відповідно до заповітів батьків і віри у власні сили та Бога.

Але наша Свобода – це ще й безцінний дар, який ми не маємо права змарнувати.

Дорогі співвітчизники!

Сьогоднішнє свято – нагода не лише віддати символічну шану загиблим і живим учасникам війни. Це привід задуматися над уроками минулого.

Глибинні причини всіх великих війн криються, в першу чергу, у нездатності держав справлятися із кризовими процесами в економіці та суспільстві та намаганнях вирішити свої проблеми за рахунок інших народів.

Маємо пам'ятати також, що духовна спустошеність, втрата віри в абсолютну цінність людського життя стає підґрунтям для політичного екстремізму, радикалізму і нетерпимості.

Втрата віри у майбутнє, у громадянську солідарність, у любов до ближнього дозволяла вождям кидати цілі народи у вир страждань.

Війни, громадянські конфлікти руйнують суспільства та долі мільйонів людей.

І лише сильні духом, морально міцні народи проходять це гартування, складають іспит на свою духовну силу та життєздатність.

Наша держава пройшла довгий нелегкий шлях. І сьогодні ми можемо стверджувати – ми зберегли єдину і багатоманітну Україну, відновили її державність і заклали фундамент її майбутнього в колі розвинутих європейських націй.

Нам потрібно разом подбати про збереження зв'язку поколінь. Наша спільна історична пам'ять є однією з основ виховання молоді, реальним інструментом концентрації суспільної енергії навколо побудови сильної, демократичної України.

Тому перед усім суспільством стоїть найважливіше завдання шукати шляхи до порозуміння і примирення між усіма сторонами трагічних подій Другої світової війни.

Ми маємо шукати внутрішній мир і спокій у діалозі між українцями і нащадками українців, які були розділені війною на ворогуючі табори.

Кожна сторона повинна намагатися зрозуміти іншу позицію. Зрозуміти, що треба бути разом, жити в одній країні, будувати спільне майбутнє.

Світова історія знає багато прикладів примирення колишніх супротивників.

Я глибоко переконаний – нацистський і радянський тоталітаризм відійшли у минуле назавжди і не повернуться ніколи.

Демократія, свобода та соціальна справедливість, духовність, життя та потенціал кожної особистості – такими є наші спільні цінності національного руху вперед.

Щоб бути вартим майбутнього, нам треба осягнути основний урок історії, зокрема й історії війни. І він полягає в тому, що тільки в єдності наша сила, сила українського народу, сила України.

Ми творимо сучасну, модернізовану українську державу. І щоб звершити це, нам, як і в далекому минулому, так потрібні довіра, взаємоповага, велика духовна єдність.

У цьому році ми відзначаємо 1025-річчя Хрещення Київської Русі.

Високодуховна християнська платформа, вікова історія християнської культури, подвиг і приклад християнських мучеників та святих – це джерело нашої духовності, основа консолідованості народу. У вірі єдність!

Дорогі співвітчизники!

Моє, перше повоєнне покоління добре пам'ятає, якою важкою працею треба було виживати у ті часи, як багато можливостей у нас тоді не було і не могло бути.

Народ-переможець ще довгі роки жив в умовах тоталітарної системи. І поряд з відновленою після війни промисловістю, сучасною наукою, радянською медициною та освітою були і реальні злидні, несправедливість, невисокі стандарти життя, переслідування за погляди, закритість від усього світу.

Нині пріоритетом і конституційним обов'язком молоді української держави є всебічний розвиток людини.

Поряд з творенням нової інноваційної моделі економічного розвитку ми вкладаємо великі зусилля в гуманістичний вимір модернізації.

Ми започатковували ініціативи в охороні здоров'я, освіти, соціальній сфері, які стануть інвестиціями в майбутнє України.

І особлива турбота – нашим батькам і нашим дітям.

Із 1 травня інваліди війни та учасники бойових дій у період Другої світової війни 1941–1945 років отримуватимуть підвищені пенсії.

Новий щомісячний розмір пенсійної виплати становитиме 2 тисячі 548 гривень.

У повному обсязі фінансуватимуться заходи для відвідання ветеранами місць бойової слави.

Ми створюємо умови для того, щоб більшість українців могли дати дітям якісну освіту, забезпечити повноцінний фізичний і творчий розвиток.

Суттєво збільшено допомогу сім'ям з дітьми, на догляд за дітьми з особливими потребами.

Велика увага надається підтримці обдарованих дітей. Започаткована програма «Інтелектуальне майбутнє України». Вона дасть їм додаткові умови і можливості для реалізації своїх талантів.

Окремий блок завдань – особливе піклування про здоров'я дітей.

Першочергове завдання влади – наведення ладу зі спортивною інфраструктурою шкіл, забезпечення їх усім необхідним.

Затверджено новий державний стандарт початкової загальної освіти. Учні з 1-го класу вивчатимуть іноземну мову, а з 2-го – зроблять перші кроки до сучасних інформаційних технологій.

Великі надії покладено на реформу самоврядування, що проходить зараз всеукраїнське обговорення.

Переконаний, що вибудована за його результатами модель місцевого самоврядування дасть нове дихання розвитку територій, розкриє потенціал кожної громади, кожного міста та села.

Пам'ятаючи про жахливі наслідки Другої світової війни, Україна залишається послідовно відданою принципам мирного цивілізованого вирішення конфліктів виключно за допомогою дипломатичних засобів у суворій відповідності з нормами міжнародного права.

Модернізуючи та зміцнюючи боєздатність Збройних Сил, ми розглядаємо військову силу тільки як засіб оборони.

Завдяки зваженій зовнішній політиці та сучасній армії Україна здатна захистити себе від регіональних загроз екстремізму та радикалізму, забезпечити міжнародну підтримку своїй цілісності та суверенітету.

Я переконаний, що модернізаційна стратегія буде реалізована успішно. І вірю в те, що кожен громадянин зробить свій творчий та економічний внесок в цю спільну національну справу.

Ще раз вітаю вас зі святом, шановні співвітчизники, дорогі наші ветерани!

Ми низько схиляємо голови перед вами.

Ви навчили нас, своїх нащадків, головному – жити гідно, любити свою землю.

Ви поділились з нами найдорожчим – своїм життєвим досвідом бути патріотами, вірними своїй Батьківщині, законам честі, совісті і дружби.

Час неблаганний, беруть своє старі рани і хвороби. Усе менше їх залишається з нами – рядових і генералів Великої Вітчизняної.

Та не забудемо, не відкинемо у безпам'ятство високу істину – перемога над фашизмом була здобута не стільки бойовою технікою, скільки граничними зусиллями, величезними жертвами, високим героїзмом наших людей.

Ніколи не згасне наша пам'ять про ті роки.

Хочу ще раз подякувати вам за мирну і ратну працю. За мужність і витримку. За те, що ви й сьогодні також поряд.

Від щирого серця бажаю вам и вашим близьким бадьорості, наснаги, міцного здоров'я, тепла і затишку в сім'ях.

З Днем Перемоги!

*(Офіційне інтернет-представництво Президента України
(<http://www.president.gov.ua/news/27615.html>). – 2013. – 9.05).*

Аналітика

О. Симоненко, наук. співроб. СІАЗ НБУВ, канд. політ. наук

Базування Чорноморського флоту Росії в Україні: проблеми та перспективи

У російсько-українських відносинах проблемне питання щодо перебування на українській території російського Чорноморського флоту (ЧФ) навіть після підписання так званих «харківських угод»¹ так і не вдалося зняти з порядку денного.

За даними інформаційних джерел, Україна і Росія у 2012 р. зробили крок назад, порівняно з 2011 р., у питаннях впорядкування функціонування Чорноморського флоту РФ на українській території. Існуюча юридична база не регулює низки проблемних аспектів, що стосуються перебування російського флоту на території України. За підрахунками аналітиків цих питань набирається більше 40.

Одне з них, наприклад, стосується продовження Чорноморським флотом РФ практики суборенди, незважаючи на те що раніше російські чиновники заявляли про припинення таких дій. Про це в коментарі ZN.UA заявив директор міжнародних програм Центру НОМОС Д. Штибліков. «Частина територій і об'єктів, які не використовуються за призначенням, здається в суборенду приватним структурам зі зміною цільового призначення, у тому числі в комерційних цілях. При цьому податки не сплачуються. Суборенда здійснюється, головним чином, у двох напрямках: оренда земельних ділянок, насамперед морських причалів, і передача в оренду приміщень та майна», – стверджує Д. Штибліков.

¹ 21 квітня 2010 р. президенти Росії та України – Д. Медведєв і В. Янукович у результаті переговорів у Харкові домовилися продовжити термін перебування російської бази в Криму на 25 років, починаючи з 2017 р., коли закінчується дія нинішньої угоди, з правом її продовження ще на п'ять років. Влада пояснила таку угоду домовленістю «Газпрому» і «Нафтогазу» про пільгові ціни (знижки) на газ для України. Дана угода була ратифікована Верховною Радою 27 квітня 2010 р.

За даними експерта, налічується 150–200 об'єктів, які російський Чорноморський флот здає в суборенду.

При цьому, за повідомленнями в ЗМІ, землі, які зайняті підрозділами ЧФ Росії, цікавлять і севастопольських чиновників, і українських бізнесменів. «Землі Чорноморського флоту роздавалися і роздаються. Найчастіше за участю наших місцевих чиновників», – сказав Д. Штибліков і навів приклад з аеродромом «Херсонес», який збиралися зайняти люди, які отримали на даній території земельні ділянки від Севастопольської міськадміністрації. Ситуація і до цього часу залишається невирішеною.

На існуванні проблемних питань між Україною та Росією у сфері ЧФ наголошує також міністр економіки П. Порошенко. Він, зокрема, звертає увагу на питання інвентаризації об'єктів Чорноморського флоту Росії в Севастополі. «Питання інвентаризації об'єктів ЧФ РФ є принциповим. Альтернативи не існує, її необхідно провести, включно з інвентаризацією земельних ділянок, потреба в якій виникла після порушення питання про сплату ЧФ РФ оренди за використовувану землю до бюджету Севастополя», – сказав міністр.

На сьогодні не існує жодного договору оренди на жоден об'єкт або земельну ділянку, які займає в Криму Чорноморський флот РФ.

Цих договорів немає, бо від початку не була проведена інвентаризація та оцінка вартості об'єктів і земельних ділянок, пише в статті для ZN.UA оглядач В. Кравченко. Автор статті нагадує, що угода про розрахунки за ЧФ РФ визначає основні параметри оренди, однак цей документ сам по собі не є договором оренди. «Інвентаризація – це інструмент, необхідний Україні для того, щоб підписати договори оренди. Майном України користуються вже 20 років, воно зношується, приходиться у непридатність, а ми не маємо жодної інформації ні про ціну цього майна, ні про його стан», – наголосив Д. Штибліков.

Деякі об'єкти, що використовуються російськими моряками, навіть не внесені в додаток № 2 до угоди між Україною та Росією про розміри й параметри поділу ЧФ Росії. Ідеться, зокрема, про 13 причальних споруд у Севастополі.

Хоча формально Київ і Москва домовилися провести інвентаризацію ще на початку 2000-х років, цей процес досі не завершений.

На думку П. Порошенка, вирішення питання інвентаризації об'єктів ЧФ РФ залежить виключно від мистецтва ведення переговорів і відповідальність за це лежить на Міністерстві закордонних справ.

Ще один аспект, що потребує правового врегулювання, стосується порядку переміщень, пов'язаних з діяльністю підрозділів ЧФ РФ поза місцями їхньої дислокації, використання гідрографічних об'єктів у Криму, а також порядку модернізації російського флоту.

Нагадаємо, переговори з питань модернізації ЧФ РФ, яка згідно з чинною правовою базою між країнами повинна проходити суворо за принципом «тип на тип» і «клас на клас» за згодою української сторони, тривають до цього часу.

В українській опозиції впевнені, що переозброєння ЧФ РФ посилить екологічну, економічну, а також гуманітарну небезпеку, яку флот, на думку опозиції, і так створює своєю присутністю в Криму.

Україна не повинна давати дозвіл на переозброєння Чорноморського флоту Росії за будь-яких умов, адже це створить додаткову загрозу суверенітету України. Таку думку висловив народний депутат («Батьківщина») В. Кириленко. «Ми не знаємо, на якому театрі військових дій може бути використано Чорноморський флот, і це ще один чинник нестабільності і небезпеки, яка виходить від нього. Тому, я вважаю, потрібно повернутися до статусу-кво, тобто, до стану, який був до підписання Харківських угод», – заявив політик.

Він зазначив, що, погоджуючись на переозброєння ЧФ і при цьому виставляючи якісь умови Росії, «ми повторимо помилку 2010 р.». «Підписуючи Харківські угоди, ми погодилися на продовження реального перебування флоту в Криму в обмін на ефемерну знижку в ціні на газ, що розчинилася дуже скоро, у міру підвищення цін на блакитне паливо», – резюмував він.

Ще одним проблемним питанням у переговорах щодо базування Чорноморського флоту Росії в Криму є сплата податків за ввезення товарів для ЧФ РФ, вирішення якого досі не зрушилося з місця. Москва як і раніше наполягає на звільненні від сплати такого податку, а у Києва – протилежна позиція.

У результаті Міноборони Росії звернулося до Міноборони України з проханням врегулювати митні процедури, необхідні, зокрема, і для переозброєння Чорноморського флоту.

Про це повідомив глава українського оборонного відомства П. Лебедев на брифінгу у військовому навчальному центрі «Десна». «Міністерство оборони Росії звернулося з тим, що вони планують проводити переозброєння свого Чорноморського флоту і попросило врегулювати питання митних процедур», – сказав П. Лебедев.

Міністр пояснив, що питання митних процедур не лежить у компетенції оборонного відомства, тому Міноборони оформить відповідні документи і передасть їх у (ЄС) Міністерство доходів і зборів, у Кабінет Міністрів і в Міністерство фінансів.

«Бажання Росії зрозуміле, адже технології ідуть вперед і бажання переозброїти свій флот – справедливе. Тому необхідно вирішити всі питання на законодавчому рівні, враховуючи інтереси, у тому числі. України як позаблокової країни», – підкреслив глава українського оборонного відомства.

Він також повідомив, що Україна і Росія планують оновити склад робочих груп, які займаються питаннями базування Чорноморського флоту РФ.

«Угода щодо ЧФ РФ підписана ще 18 років тому, створено близько 80 робочих груп і всіляких підкомісій, але маса поточних питань на сьогоднішній день не вирішені. Моя думка, що ця проблема ховається в кут і не було бажання її вирішувати», – резюмував міністр, говорячи про результати зустрічі зі своїм російським колегою С. Шойгу.

Він зазначив, що сторони домовилися переглянути склад діючих робочих груп для активізації їх діяльності з питань базування ЧФ РФ у Криму.

До того ж Прем'єр М. Азаров заявив, що Україна і Росія ведуть переговори щодо модернізації Чорноморського флоту Російської Федерації з можливістю використання українських суднобудівних заводів. Прем'єр розраховує, що такі переговори завершаться підписанням угоди. Таким чином, М. Азаров розраховує, що українські суднобудівні заводи будуть забезпечені додатковою роботою. Це також могло б істотно наповнити держбюджет.

Однак схоже на те, що відповідь на пропозицію М. Азарова стосовно можливості ремонтувати російські кораблі на українських заводах була дана в російському виданні «Известия» за 2 квітня, де була опублікована стаття «Путін заборонив ремонтувати російські бойові кораблі за кордоном». Суть повідомлення зводилася до такого – президент Росії відхилив пропозицію міністра оборони РФ С. Шойгу обслуговувати кораблі ВМФ за межами країни. Як пишуть «Известия», «президент категорично відкинув пропозицію Шойгу і доручив організувати роботу по ремонту кораблів на російських верфях. Зараз цим займається віце-прем'єр з ОПК Д. Рогозін».

Певні зрушення в цьому контексті у двосторонніх відносинах України й Росії оглядачі пов'язують з активізацією переговорного процесу між російським та українським оборонними відомствами: 22 березня відбулася зустріч міністра оборони РФ С. Шойгу і начальника Генштабу України В. Заман, на якій було обговорено питання перебування на території України Чорноморського флоту Росії і використання елементів його інфраструктури кораблями Військово-морських сил Збройних сил України, повідомили в Управлінні прес-служби і інформації Міноборони РФ.

За словами представника Міноборони, учасники переговорів розглянули питання, що стосуються стратегічного партнерства, проведення спільних заходів оперативної і бойової підготовки, військово-технічної співпраці, а також обмінялися досвідом реформування Збройних сил обох держав. У рамках спільної оперативної та бойової підготовки у 2013 р. заплановано проведення російсько-українсько-білоруського навчання «Слов'янська співдружність-2013» та російсько-українського навчання «Фарватер миру-2013», участь представників Збройних сил України в спільному навчанні з бойовою стрільбою «Бойова співдружність-2013», заходи чорноморської військово-морської групи оперативної взаємодії «Блексіфор».

При цьому слід зазначити, що російське керівництво не має наміру обмежувати себе тільки вищезгаданими навчаннями.

Уже 28 березня о четвертій годині ранку (друга ніч за київським часом), повертаючись із ПАР, де у березні цього року відбувся саміт БРІКС, президент РФ В. Путін віддав наказ про проведення військових навчань у районі Чорного моря. Відповідно до наказу кораблі російського флоту вийшли з розташованого на території України Севастополя. Це перша за 20 років несподівана

перевірка бойової готовності російського флоту. Якщо дослідити вже нову історію російського ВМФ після 1991 р., то за цей час подібних раптових перевірок такого масштабу на флотах не проводилося взагалі.

«Сьогодні о четвертій ранку президент РФ і верховний головнокомандуючий віддав наказ міністру РФ почати широкомасштабні військові навчання в районі Чорного моря. Ідеться про великомасштабну раптову перевірку-навчання», – повідомив 28 березня речник Кремля Д. Песков. Головна мета цих навчань – перевірити бойову готовність і злагодженість дій підрозділів, додав він. «Це дійсно була раптова перевірка», – сказав Д. Песков, зазначивши, що саме о четвертій ранку міністр оборони отримав конверт із відповідним наказом.

Що стосується технічних деталей, у навчаннях, організованих у територіальних водах Росії, взяли участь близько 7 тис. осіб. Було задіяно 30 кораблів, близько 250 бронемашин, до 50 артилерійських гармат різного призначення, до 20 бойових літаків і вертольотів, війська швидкого розгортання, ВДВ.

За повідомленням Міністерства оборони Росії, навчаннями в Чорному морі керував начальник Генерального штабу Збройних сил, генерал-полковник В. Герасимов. «Широкомасштабна перевірка проводиться з метою оцінки готовності військ виконувати завдання за призначенням, а також виявлення проблемних питань військового будівництва», – ішлося в повідомленні Міноборони.

Протягом трьох днів (28–30 березня) кораблі і судна відпрацювали десятки вправ і виконали безліч завдань. У суботу, 30 березня, кораблі та судна завершили виконання всіх поставлених завдань, і в неділю вранці 31 числа повернулися в пункти постійної дислокації. Як повідомляють ЗМІ, у Севастополі кораблі зустрічали особливо, як переможців, які повернулися з бойових дій. Більше сотні жителів міста-героя зустрічали кораблі з піднятими російськими та Андріївськими стягами. Командувач Чорноморським флотом віце-адмірал О. Федотенко високо оцінив дії чорноморців, подякувавши їм за виконану роботу: «Мені, як командувачу флотом, не соромно за виконану роботу. Так, ми не приховуємо, були огріхи і недоліки, були упущення, які будуть детально і уважно розібрані в ході аналізу виконання бойових завдань».

У свою чергу президент РФ В. Путін прибув у п'ятницю, 29 березня, у Краснодарський край, щоб особисто перевірити хід великомасштабних військових навчань у районі Чорного моря і разом з міністром оборони С. Шойгу облетів район навчань. Як стало відомо пізніше, верховний головнокомандувач президент В. Путін залишився задоволений проведеним заходом та сказав, що подібні перевірки будуть проводитися і в інших військових округах Росії.

За словами експертів, опитаних Російською службою «Голоса Америки», військові навчання російського ЧФ стали абсолютною несподіванкою для Заходу. Як зазначає джерело, вони є «демонстрацією сили і державного гніву», а мовою дипломатії означають готовність твердо захищати свої інтереси.

Незважаючи на те що, згідно з міжнародними правилами, попереджати зарубіжних партнерів про це було необов'язково, на раптові російські навчання надійшла негативна реакція. Джерела в країнах НАТО заявили: «Партнери так не роблять».

Нагадаємо, відповідно до Віденського документа щодо заходів зміцнення довіри і безпеки від 2011 р., держави-члени Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) повинні як мінімум за 42 дні інформувати закордонних партнерів про сухопутні навчання, якщо в них бере участь понад 9 тис. осіб, 250 бойових танків, 550 броньованих машин або 250 самохідних та буксирувальних артилерійських знарядь, мінометів і реактивних систем залпового вогню (калібру 100 мм і більше).

Військово-морські навчання ж, як пояснив старший віце-президент російського ПДР – Центру (Центр політичних досліджень Росії. – Ред.) генерал-лейтенант запасу Є. Бужинський, «ніякими угодами про заходи довіри не охоплені». За словами експерта, Росія неодноразово пропонувала західним партнерам включити подібні навчання в категорію тих, які підлягають обов'язковому повідомленню, однак проти цього виступали США і низка інших західних країн, які відстоюють «непорушність принципу свободи мореплавання».

Незважаючи на це, новина про проведення незапланованих великомасштабних військових навчань у Чорному морі була сприйнята за кордоном з подивом. Високопоставлене дипломатичне джерело в одній із країн-членів НАТО заявило, що «хоча з формального погляду Росія, імовірно, і має рацію (заявляючи, що вона не зобов'язана була нікого заздалегідь попереджати), але все ж партнери так не чинять».

«Проте члени НАТО завжди намагаються завчасно інформувати Москву про підготовлювані навчання, оскільки ми домовилися зміцнювати взаємну довіру та прозорість», – наполягає дипломатичне джерело в одній з країн Альянсу. «Все одно могли сказати про це НАТО. Ми вміємо зберігати таємницю», – заявив замісник Генерального секретаря НАТО О. Вершбоу.

Зі свого боку офіційний представник держдепартаменту США В. Нуланд зазначає, що «Росія вже проводила навчання в Чорному морі. Це не новина» і керівництво США не вбачає в цьому жодних проблем. «У рамках ОБСЄ у нас є так званий віденський документ, що передбачає прозорість у сфері безпеки між країнами-членами ОБСЄ. Тож, коли мова йде про навчання в Чорному морі, якщо чесно, хай чиї б вони були, нас цікавить їхня відповідність процедурам, передбаченим віденським документом», – сказала В. Нуланд.

Незалежний військовий експерт П. Фельгенгауер вважає, що подібні великомасштабні навчання зовсім раптовими не бувають. Але те, як драматично було оголошено про початок навчань, з борту президентського літака, що повертається із саміту БРІКС в ПАР, говорить про політичне підґрунтя

подібного рішення. «Це політичний сигнал Заходу, зокрема, Західній Європі у зв'язку з тим, наскільки Росія розлютилася подіями на Кіпрі. Навчання проводяться в тих місцях, де у Росії є великі військові можливості. Сирія теж відіграє важливу роль, але в цілому це показник серйозних змін російської зовнішньополітичної стратегії в поєднанні з іншими подіями, що відбуваються всередині країни. Це остаточна відмова від спроб побудувати партнерські відносини з Європою, зокрема з Німеччиною», – говорить П. Фельгенгауер. Москві, продовжує незалежний військовий експерт, стало зрозуміло, що з проекту співпраці з Брюсселем нічого не виходить. «Кіпрська криза довела російській еліті, що побудувати співпрацю з Європою і привілейовані відносини з Німеччиною не виходить. Одночасно почалися напади на правлячі еліти Німеччини, а саме перевірки російськими представництвами фондів Конрада Аденауера і Фрідріха Еберта. Ці фонди безпосередньо представляють німецькі правлячі партії в Росії», – сказав експерт. Подібними навчаннями Росія фактично оголошує про свій союз із антизахідними силами, приймаючи Західну Європу за такого ж ворога, як і США. «Почався прямиий конфлікт з Європою, російських послів викликають на килим до Берліну та Парижа, але одночасно Росія співпрацює з Пекіном і будує партнерство в рамках Брікса», – резюмував П. Фельгенгауер.

З цього приводу генеральний директор Російської ради з міжнародних справ, президент Фонду «Нова Євразія» А. Картунов вважає, що поки зарано говорити, що раптові військові навчання Росії є показником зміни вектора зовнішньої політики. «Звичайно, навчання є сигналом, який надсилається російській еліті, керівництву збройних сил, а також партнерам і сусідам. Проведення великомасштабних військових навчань на дипломатичній мові означає підтвердження готовності твердо відстоювати свої інтереси, якщо така необхідність виникне, у тому числі і в акваторії Чорного моря», – розповів Російській службі «Голос Америки» А. Картунов. У цілому, за його словами, в акваторії Чорного моря біля Росії зараз немає таких супротивників, які були в епоху «холодної війни», тому сприймати навчання як демонстрацію сили було б перебільшенням. «Потрібно також враховувати, що Путін після зміни керівництва Міністерства оборони, хоче перевірити ефективність роботи одного з основних силових відомств Росії», – вважає А. Картунов.

Рішення президента Росії В. Путіна несподівано почати широкомасштабні навчання в регіоні Чорного моря викликало стурбованість Грузії. Про це йдеться в заяві Міністерства закордонних справ Грузії. «Ці навчання – незвичайні, незаплановані і виходять за межі звичного розташування військових підрозділів, яке приведено у відповідність з Віденською угодою від 2011 р. “Про зміцнення довіри і безпеки”», – ідеться в повідомленні грузинського МЗС.

Міністр оборони Грузії І. Аласанія заявив, що Тбілісі пильно стежить за раптовими великомасштабними російськими навчаннями в Чорному морі,

однак прямої загрози не відчуває. «Звичайно ж, Грузія не злякається цих обставин, ми продовжуємо наші навчання спільно з американськими партнерами. У майбутньому в Грузії будуть проведені ще більш масштабні навчання», – заявив міністр. Він додав, що на даному етапі акваторія Грузії не порушена. «Але сам факт того, що ці навчання не були узгоджені з сусідніми країнами, є порушенням визнаної міжнародної практики», – заявив І. Аласанія.

При цьому він повідомив, що подібні порушення з боку Росії не є новиною для Грузії, оскільки російська сторона «окупувала 20 % території нашої країни, повністю порушуючи всі норми міжнародного права».

Тим часом грузинське МЗС все-таки висловило заклопотаність і обурення у зв'язку з «раптовими і провокаційними діями російських військових підрозділів». «Навчання проводяться поблизу морського і сухопутного кордону Грузії. Представники влади Росії не розповсюдили інформацію про тривалість і точну дислокацію військових частин», – говорить в заяві зовнішньополітичного відомства.

У Тбілісі також зазначили, що дії Росії суперечать інтересам стабільності у Європі. Зі свого боку в МЗС РФ вважають, що «глибока заклопотаність» грузинської сторони військовими навчаннями, які Росія провела на Чорному морі, має «надуманий характер». Офіційний представник МЗС Росії О. Лукашевич прокоментував заяву МЗС Грузії таким чином: «“Глибока заклопотаність” грузинської сторони у зв'язку з навчаннями носить надуманий характер. Це особливо очевидно на тлі цілком адекватної реакції решти світової спільноти», – ці слова наводяться в повідомленні російського зовнішньополітичного відомства. На його думку, «мова йде про чергову непереконливу спробу заглушувати справжній стан речей. Адже саме Грузія розв'язала у 2008 р. військовий конфлікт на Кавказі, донині продовжує ухилятися від укладення зобов'язуючих угод про гарантії безпеки з Південною Осетією і Абхазією, які протягом багатьох років були об'єктами погроз і агресивних дій з боку Тбілісі», – зазначив офіційний представник МЗС РФ. «Те, що в Тбілісі продовжують вдаватися до подібних шаблонних пропагандистських трюків, прямо скажімо, погано клеїться із заявами про прагнення до нормалізації відносин з Росією», – підкреслив О. Лукашевич.

У «тривожній манері» також подають інформацію щодо навчань в акваторії Чорного моря і румунські ЗМІ, говорячи про те, що «російський ведмідь робить хвилі», і закликають владу відреагувати на навчання.

Розтиражована ЗМІ новина викликала подив у Румунії та коментарі про зростаючу військову роль РФ у Чорноморському регіоні. На думку румунських журналістів, Бухарест повинен вжити адекватних заходів, враховуючи, що Румунія разом з Болгарією і Туреччиною забезпечує фланги НАТО в цьому районі.

Отже, у Румунії теж занепокоїлись позаплановими навчаннями російського Чорноморського флоту.

У Міністерстві закордонних справ України заявляють, що російська сторона попередила Київ про намір провести військові навчання в Чорному морі за участі кораблів Чорноморського флоту. Таким чином, згідно з інформацією МЗС, ніяких підстав для занепокоєння або переживань із приводу проведення РФ навчань немає, оскільки всі процедурні моменти були дотримані.

Діюча нормативна база між Україною і Росією передбачає інформування української сторони у разі участі кораблів і підрозділів ЧФ у подібних заходах. Таке інформування відбувається на регулярній основі напередодні всіх навчань, у яких бере участь ЧФ Росії.

Тим часом у Києві про плани Москви знали ще за шість днів. Про це повідомив в. о. директора департаменту інформаційної політики МЗС Є. Перебийніс. «За даними, які ми отримали від нашого Міністерства оборони, російська сторона відповідно до усіх двосторонніх угод, укладених Україною з РФ, завчасно поінформувала українську сторону про проведення цих навчань», – сказав дипломат.

Представник МЗС додав, що, на його думку, навчання не можуть становити якоїсь загрози інтересам України. «Навчання проводяться на регулярній основі як Збройними силами України, так і Збройними силами Росії та інших держав. Я не бачу ніяких загроз», – зазначив він.

Зі свого боку, колишній міністр оборони України, представник парламентської фракції Партії регіонів О. Кузьмук повідомив, що не бачить жодних порушень українського законодавства з боку Росії. За його словами, у проведенні навчань немає нічого резонансного, оскільки російські військові базуються на території відповідно до договору. У зв'язку з цим, як зазначив О. Кузьмук, немає нічого дивного в тому, що Росія проводить навчання, оскільки вона повинна займатися оперативною та бойовою підготовкою своїх військ.

Він також повідомив, що сам дізнався про проведення навчань з ЗМІ, однак також бачив офіційну заяву Міністерства закордонних справ України, у якій ідеться про те, що Росія завчасно попередила про проведення військових навчань у Чорному морі.

Також не бачить причин для хвилювань через великомасштабні навчання в районі Чорного моря, які проводила Росія, і не розуміє галасу, що виник навколо цього питання, колишній міністр оборони України (2005–2007), народний депутат (фракція «Батьківщина») А. Гриценко. «Військові навчання ЧФ РФ – чому стільки галасу? Росія почала військові навчання ЧФ. Коментатори говорять про політичний тиск на Україну, примус до вступу в Митний союз, домішують геополітику... Не бачу причини для такої стурбованості», – написав А. Гриценко на своєму персональному сайті.

Він стверджує, що Росія, згідно з українським законодавством, має право проводити навчання силами і засобами ЧФ РФ. Екс-міністр оборони також наголошує, що фактів порушення українського законодавства з боку Росії під час навчань не зафіксовано.

А. Гриценко заперечує, що Росія під час таких навчань відпрацьовує якісь агресивні дії проти України, її території чи населення: «Ні. Щось подібне буде помічено – реакція також має бути адекватною».

«Для тих, хто, можливо, не знає: Україна роками проводила і надалі буде проводити навчання своїх сил і засобів на полігонах, які розташовані на території Російської Федерації, у тому числі з бойовими пусками ракет зенітно-ракетних комплексів дальньої дії С-300 і С-200. Населення РФ і преса на це не звертали уваги», – також зазначив экс-глава українського оборонного відомства. За його словами, це не перші й не останні військові навчання ЧФ РФ: «Доки флот базуватиметься в Україні – доти й будуть і військові навчання».

А. Гриценко бачить проблему не в навчаннях, а в базуванні на території України військового формування іншої держави, «звідси – загрози та стурбованість». «Моя принципова позиція з цього приводу відома, відстоював її завжди, у тому числі на посаді міністра оборони: ЧФ РФ повинен базуватися в Україні, як було домовлено, тільки до 2017 р. Крапка», – підкреслив экс-міністр оборони.

Водночас українська опозиція різко відреагувала на проведенні навчання, заявивши, що вони порушують міжнародні та харківські угоди. Зокрема, свою думку з цього приводу висловив депутат від опозиційної націоналістичної партії «Свобода» Ю. Михальчишин. «Ми розуміємо символізм цієї події, але він притягнутий штучно за вуха, адже ЧФ нема чим пишатися. Ми пам'ятаємо, як кораблі ЧФ кілька разів взагалі тонули, це було під час революції після Першої світової, а під час Другої світової флот фактично був знищений. По суті, історія ЧФ безславна. Тож ніякого героїзму ЧФ немає, йому нема чим пишатися. Тому будь-які свята такого характеру, як вони планують, не мають сенсу, підстав і основи для гордості. Ми однозначно засуджуємо подібні заходи», – наголосив депутат.

Також він висловив невдоволення з приводу несподіваних військових навчань, організованих Росією на Чорному морі. «Це психологічний тиск на Україну, демонстрація сили нам як умовному ворогу і це – деморалізація частини нашої армії, нашого населення, яке і так через кризові явища не вірить у державну стабільність», – зазначив він.

У проведенні маневрів націоналіст угледів спробу тиску особисто на Президента України В. Януковича («щоб він був більш поступливим»), додавши, що «чим ближче до нашої території будуть проведені ці навчання, тим більша загроза нашій державній безпеці». Депутат висловив думку, що МЗС України мало висловити протест із приводу навчань, а Міністерство оборони – організувати аналогічні маневри з української сторони.

Також член фракції «Свобода» І. Мірошниченко заявив, що «будь-які дії, які іноземні війська або флот здійснюють на території України, повинні узгоджуватися з керівництвом країни. І Україна повинна дати на це свою згоду. Оскільки Росія порушує домовленості, причому систематично, це дає нам за-

конні підстави подати ноту протесту і вимагати звільнити територію України від російських військових формувань».

У зв'язку з цим представники опозиції вирішили перевірити виконання Чорноморським флотом РФ «базових угод про тимчасове перебування на території України». Народні депутати В. Яворівський і В. Пазиняк (обидва – «Батьківщина») зареєстрували у Верховній Раді проект постанови про створення тимчасової слідчої комісії з розслідування законності підписання Президентом В. Януковичем угод між Україною і Росією про перебування Чорноморського флоту РФ на території країни.

Свій негативний коментар висловив і депутат від опозиційної партії «Батьківщина» С. Соколов. Він сказав, що навчання повинні узгоджуватися з урядом України. На претензію з приводу узгодження, як уже було сказано вище, відреагувало МЗС України. За інформацією ЗМІ, у міністерстві стверджують, що про нинішні «раптові» навчання офіційний Київ був заздалегідь попереджений урядом Росії.

За словами депутата Верховної Ради від «Батьківщини» В. Яворівського, влада України також повинна негайно відреагувати на повідомлення Чорноморського флоту про запланований на 12 травня парад у центрі Севастополя з нагоди 230-річчя ЧФ РФ. «У Німеччині стоять американські кораблі, база. Якщо бригада змінюється, то не лише владу на місці, а й А. Меркель доводять до відома. У нас російські морпіхи захопили наші маяки, на мисі Сарич, наприклад, абсолютно безпardonно захопили маяк. Мене як народного депутата не пустили туди торік... Плюс ціна оренди у нас в рази менша, американці платять близько 2 млрд дол. щороку, у нас росіянами захоплений весь Севастополь, лише 46 причалів використовуються взагалі без обліку, за це ми нібито отримуємо 90 млн дол.! Вони нам і цього не платять, списуючи нібито газовий борг, але він – не державний, а приватних структур, наближених до Кучми. Тож святкування 230-річчя – це чистої води провокація! Як можна відзначати таке буйство ЧФ на нашій території! – сказав депутат. – Україна повинна була б заборонити це».

У тому, що навчання Росії на Чорному морі – чергова спроба політичного тиску на Україну, переконаний і глава кримсько-татарського меджлису М. Джемільов. В. Путін оголосив екстрені навчання в Чорному морі, щоб створити помилкову ілюзію військової потужності Росії, якої, насправді, немає. «Такі маневри біля нашого кордону у будь-якому випадку небезпечні, це, певною мірою, загроза. Такі навчання повинні бути погоджені з керівництвом України, з Міністерства оборони, згідно з нашими законами. Тобто про виведення, про перебазування кораблів для навчань нам в обов'язковому порядку повинні повідомити, а наша сторона дати відповідь. Тільки так», – сказав М. Джемільов.

«Але я думаю, що, у будь-якому випадку, ці навчання, це, скоріше, політичний тиск на Україну. Адже ЧФ не становить такої військової потужності, наприклад, порівняно з морським військовим флотом тієї ж Туреччини.

Тому Росія надуває щоки, показує, що вона імперія, але ж реально Військово-морські сили РФ не модернізовані, там немає реальної мощі», – вважає глава кримсько-татарського меджлісу.

З тим, що військові навчання РФ у Чорному морі є психологічним тиском, згоден і колишній міністр закордонних справ (2007–2009) В. Огрізко. Про це він сказав в ефірі 5 каналу. «Мова йде про черговий елемент психологічної війни, що ведеться проти України... Черговий спосіб психологічного тиску», – наголосив він. При цьому він зазначив, що не бачить підстав для міждержавного конфлікту, хоча це відбувається на нашій території і в такому випадку не можна мовчати.

Крім того, В. Огрізко висловив упевненість у необхідності денонсації харківських угод 2010 р. Також він вважає, що Україна повинна сповістити Росію за рік до розірвання цих угод. До того ж В. Огрізко підкреслив, що держава має вимагати від Росії виведення її Чорноморського флоту в Севастополі у 2017 р. «Тут питання не стоїть про маневри Чорноморського флоту, а про необхідність виведення з території України в 2017 р. Це питання вирішує одразу ряд проблем, з якими ми стикаємося. І значить, договір харківський повинен бути денонсовано, для цього є ще достатньо часу, а в 2017 р. Чорноморський флот повинен відправитися у бік Новоросійська, де неспроста триває будівництво морської бази Чорноморського флоту», – додав В. Огрізко.

Огляд обговорень у зарубіжних ЗМІ «раптових» навчань РФ у Чорному морі демонструє, що більшість видань робило спроби з'ясувати, якими причинами було обумовлене рішення російського керівництва про їх проведення. Так, видання *Yeni Mesaj* (31.03) пов'язує рішення про початок навчань з деякими кроками, які можуть бути зроблені в рамках вирішення сирійського питання на Близькому Сході. Напередодні ухвалення цього рішення стався ряд важливих подій: 1) надання сирійській опозиції права представляти Сирію в Лізі арабських держав (ЛАД); 2) на саміті ЛАД озвучено пропозицію про використання розміщених у Туреччині ЗРК «Петріот» для забезпечення безпеки півночі Сирії; 3) принесення прем'єр-міністром Ізраїлю Б. Нетаньяху вибачень Туреччині й «зникнення номінальної напруженості між Туреччиною та Ізраїлем». Імовірно, Росія чує «підземний грім» близького військового втручання країн НАТО у внутрішньосирійський конфлікт або прогнозує введення зон, заборонених для польотів, пишеться у виданні. У зв'язку з цим, як будь-яка велика держава, Росія використовує проведення великих навчань у відповідних районах як декларацію того, що вона в будь-який момент готова відповісти на військові виклики своїм національним інтересам. Так, на думку експертів видання, Росія дає зрозуміти США, Ізраїлю, ЛАД і насамперед Туреччині, що якщо ви допустите помилку, то нестимете відповідальність за її наслідки. Згідно із заявою постійного представника РФ при ООН В. Чуркіна (*Anaunt*, 30.03), надання опозиції місця Дамаска в ЛАД завдає шкоди посередницьким зусиллям спецпосланця ООН і ЛАД Л. Брахімі,

при цьому Росія виступає проти надання сирійській опозиції місця в ООН, оскільки такий крок підірве репутацію інституту ООН.

Глибокий аналіз навчань РФ у Чорному морі робить експерт Центру військово-політичних досліджень А. Балабін. «Для того щоб об'єктивно показати причину цих навчань, ми розглянули кілька варіантів, які могли викликати таке рішення командування: 1. Якщо уважно розглянути епізоди цієї перевірки боєготовності, то ми побачимо майже на 80 % схожість із стратегічними командно-штабними навчаннями “Кавказ-2012”, які проводилися на цих же полігонах під Новоросійськом у вересні 2012 р. Наприклад, оборона кораблів і їх груп на переході морем, висадка морського десанту, взаємодія з морською авіацією і т. д. Тоді були задіяні всі основні сполуки Чорноморського флоту, причому підготовка до цих навчань почалася майже за півроку. Після їх завершення виявилися деякі зауваження, в основному в оперативній підготовці флоту, а також у системі управління силами і засобами під час проведення маневрів. Очевидно, що ці раптові навчання стали черговою перевіркою Чорноморського флоту, у тому числі з метою усунення зауважень, виявлених при проведенні СКШУ “Кавказ-2012”.

2. Ще у 2011 р. Чорноморському флоту було поставлено завдання спільно з іншими військовими структурами забезпечити безпеку проведення у 2014 р. Олімпіади в Сочі, оскільки цей захід має державний рівень і проводиться в зоні відповідальності ЧФ. Починаючи з 2012 р., сили Чорноморського флоту розпочали проведення навчань і тренувань у районі Сочі з метою підвищення рівня бойової підготовки при виконанні специфічних завдань під час Олімпіади. У забезпеченні проведення цього заходу будуть задіяні основні сили флоту, у тому числі й ті кораблі, які вийшли в море у зв'язку з раптовою перевіркою. Враховуючи район проведення маневрів, цілком можна стверджувати, що це стало ще одним етапом підготовки для чорноморців у рамках забезпечення безпечного проведення Олімпіади в Сочі. Війна 8.08.2008 р. дає про себе знати й сьогодні. Після таких дій з боку Грузії, і вже тим більше допомоги їй блоку НАТО, Росія серйозно стурбована становищем у Чорному морі. Розглядається не тільки варіант можливого терористичного акту під час Олімпіади, а й черговий конфлікт із Грузією, не виключається варіант допомоги Грузії з боку НАТО шляхом заходження певної кількості кораблів ВМС США в Чорне море з метою провокаційних дій. Незважаючи на подальші події (у тому числі і провокаційного характеру) Чорноморський флот повинен бути стримуючим фактором від будь-якої загрози як з боку Грузії, так і з боку будь-якої іншої держави (або певного кола осіб), що ставлять перед собою завдання зриву проведення Олімпіади або ведення провокаційних дій, що створюють напруженість у цьому регіоні під час проведення ігор. Це може обернутися провалом з економічної та політичної точки зору для Росії.

3. Як відомо, флот на сьогодні приймає на озброєння нові системи керування і техніку, освоює нові тактичні прийоми та структури керування

силами. У цьому зв'язку збільшилася кількість проведених навчань з метою практичного освоєння нового озброєння. У цій справі однієї з головних складових є оперативність, тобто здатність флоту швидко реагувати на раптові ситуації в зоні його відповідальності. Судячи з характеру проведення перевірки сил, президент особисто вирішив перевірити, у які терміни і в якій кількості Чорноморський флот та інші сили ПВО здатні опинитися в зоні конфлікту.

4. Одним із факторів стримування є демонстрація військової потужності в тій чи іншій формі. Це можуть бути великомасштабні навчання, проведення потужних військових парадів, оперативний вихід у море більшої частини флоту або зближення сил флоту з районом проведення навчань ВМС потенційного супротивника. Так от, такі маневри, як і СКШУ “Кавказ-2012”, можна розцінити як демонстрацію сили Росії на Чорному морі з метою військового та політичного впливу на причорноморські держави. Це справдилося на третій день після навчань, оскільки більшість країн, у тому числі Грузія і США, бурхливо відреагували, заявивши, що проведені навчання мають наступальний характер з метою загострення становища в цьому регіоні і в загальному суперечать стабільності в Європі. Проте Чорноморський флот, незважаючи на раптову перевірку, у черговий раз довів, що він здатний виконати поставлені завдання в будь-який час і в разі необхідності в Росії є флот, здатний захистити її інтереси на півдні», – резюмує експерт.

Отже, більшість зарубіжних експертів вважають, що несподіваний початок великомасштабних військових навчань у Чорному морі пов'язаний зі значними змінами в зовнішній політиці Росії. Переважна більшість вітчизняних аналітиків переконані, що насправді проблема не в навчаннях, а в базуванні на нашій території військового формування іншої держави. Звідси – загрози й занепокоєння. До того ж існуюча юридична база, яка стосується перебування російського флоту на території України, лишається незадовільною, адже є ряд проблемних питань, які залишаються неврегульованими (*Матеріал підготовлено за використанням таких джерел інформації: Телеканал ТВі (<http://tvi.ua>). – 2013. – 28.03; Українська правда (<http://www.pravda.com.ua>). – 2013. – 23.02, 2.03, 3.03, 20.03; ТСН.ua (<http://tsn.ua>). – 2013. – 17.03; ZAXID.NET (<http://zaxid.net>). – 2013. – 2.03, 29.03; Gazeta.ua (<http://gazeta.ua>). – 2013. – 29.03; iPress (<http://ipress.ua>). – 2012. – 28.08, 7.12, 2013. – 14.01, 27.02, 2.03, 20.03, 29.03; ИноСМИ.ru (<http://inosmi.ru>). – 2013. – 29.03, 1.04; Центр военно-политических исследований (<http://eurasian-defence.ru>). – 2013; novostimira.com.ua (<http://www.novostimira.com.ua>). – 2013. – 28.03, 29.03, 30.03, 31.03; РБК (<http://www.rbc.ru>). – 2013. – 1.04; Кавказ Online (<http://kavkasia.net>). – 2013. – 30.03; MOLDNEWS (<http://www.blackseanews.net>). – 2013. – 29.03; УКРІНФОРМ (<http://www.ukrinform.ua>). – 2013. – 12.04; uaonline.com.ua (<http://uaonline.com.ua>). – 2013. – 22.03; NEWSru.ua (<http://www.newsru.ua>). – 2013. – 29.03).*

Економічний ракурс

В. Пальчук, мол. наук співроб. СІАЗ НБУВ, канд. наук із соц. комунікацій

Зниження рівня інвестиційної привабливості України: причини та шляхи подолання

Інвестиційний клімат в Україні для залучення прямих іноземних інвестицій, за оцінками більшості експертів і потенційних інвесторів на сьогодні, на жаль, не є привабливим. Так, індекс інвестиційної привабливості України в I кварталі 2013 р. становить лише 2,12 бала з п'яти можливих і є найнижчим за останні чотири роки. Віце-президент Європейської бізнес-асоціації (ЄБА), голова правління «Райффайзен Банк Аваль» В. Лавренчук повідомляє, що дослідження привабливості бізнес-клімату в Україні здійснюється з 2008 р. із залученням до нього топ-менеджерів компаній асоціації. За результатами останнього дослідження, інвестиційний клімат в Україні залишається стабільно несприятливим. Як приклад експерт навів банківську систему, яка останнім часом демонструє стійкий відплив іноземного капіталу.

Як стверджують іноземні інвестори, зокрема заступник директора Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) в Україні Г. Хатчинсон, відсутність впевненості в захисті своїх капіталовкладень і нестабільність українського ринку найчастіше відлякують інвесторів від приходу в Україну.

Статистичні дані також говорить про зниження інвестиційної привабливості економічних секторів України. Згідно з даними Державної служби статистики України, у 2012 р. в українську економіку іноземні інвестори внесли 6 013,1 млрд дол. прямих інвестицій, що на 7,2 % менше, ніж за 2011 р. – 6,480 млрд дол. При цьому зазначається, що більша частина коштів надійшла з Кіпру.

За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, внесених в Україну станом на 31 грудня 2012 р., становив 54462,4 млрд дол. США і зріс з початку 2012 р. на 8,2 %. З країн ЄС надійшло 78,9 % загального обсягу інвестицій, з країн СНД – 7,8 %, з інших країн світу – 13,3 %.

За 2012 р. інвестиції надійшли з 130 країн світу. До десятки основних країн-інвесторів, які формують більше 82 % загального обсягу прямих інвестицій, входять Кіпр (31,7 % від загального обсягу інвестування), Німеччина (11,6 %), Нідерланди (9,5 %), Російська Федерація (7,0 %), Австрія (6,2 %), Велика Британія (4,7 %), Віргінські (Британські) острови (3,5 %), Франція

(3,2 %), Швеція (2,9 %), Швейцарія (2,0 %). Разом із тим, як повідомляє Державна служба статистики України, у минулому році зменшились обсяги прямих іноземних інвестицій із Німеччини, Австрії, Великобританії, Франції та Швеції.

Дані Міністерства економічного розвитку і торгівлі України вказують на те, що значний інтерес інвесторів викликають підприємства, що здійснюють фінансову діяльність, у них акумульовано 29,6 % від загального обсягу інвестицій. Інвестиційно привабливими залишаються організації, що здійснюють операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг і надання послуг підприємцям (16,6 % загального обсягу інвестування), підприємства торгівлі; ремонту автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку (11,0 %), транспорту та зв'язку (5,5 %). На підприємствах промисловості зосереджено 31,5 % загального обсягу інвестицій (у т. ч. на підприємствах переробної промисловості – 25,9 %, добувної – 2,8 %). Серед галузей переробної промисловості найбільші обсяги інвестицій зосереджені на підприємствах металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів (11,3 % від загального обсягу інвестицій), з виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів (5,6 %), хімічної та нафтохімічної промисловості (2,4 %), машинобудування (2,1 %), з виробництва іншої неметалевої мінеральної продукції (1,9 %).

Серед регіонів провідні місця за обсягами залучених інвестицій посіли Київ – 26 592,1 млн дол. (48,8 % загального обсягу прямих іноземних інвестицій), Дніпропетровська – 8351,8 млн дол. (15,3 %), Донецька – 2981,6 млн дол. (5,5 %), Харківська – 2170,4 млн дол. (4 %), Київська – 1927,7 млн дол. (3,5 %), Львівська – 1634,8 млн дол. (3 %) та Одеська – 1629,5 млн дол. (2,9 %) області.

Примітним є також те, що у 2012 р. вперше сума грошових переказів фізичних осіб перевищила обсяг коштів, що надійшли в Україну у вигляді прямих іноземних інвестицій: 7,5 млрд дол. проти 6,013 млрд дол. «У 2012 р. обсяги приватних грошових переказів із закордону збільшилися на 7,2 % – до 7,5 млрд дол. Співвідношення обсягів грошових переказів до ВВП залишилося на рівні попередніх двох років і становить 4,3 %», – зазначається у повідомленні НБУ. Згідно з даними НБУ, за допомогою платіжних систем у минулому році з-за кордону було переказано близько 43 % усіх коштів (у 2011 р. на 3 % менше). Ще 13,8 % коштів, або 1,035 млрд дол. надійшло в Україну неофіційними шляхом (передача готівки). При цьому в 2012 р. обсяги збільшилися – проти 963 млрд дол. на рік раніше. Як оплата праці українців, що працюють за кордоном, у 2012 р. в Україну надійшло 4,6 млрд дол. (на 14,8 % більше, ніж у 2011 р.). Перекази у формі приватних трансфертів навпаки знизилися на 3 % і становили 2,9 млрд дол. Понад 70 % переказів здійснювалося із семи країн. Лідером за обсягами грошових потоків в Україну залишилася Росія (2,3 млрд дол., або на 18,2 % більше порівняно з 2011 р.). На країни СНД

у 2012 р. доводилося 40,1 % обсягу грошових переказів із закордону. З країн ЄС надійшло 34,9 % від загального обсягу грошових переказів (2,3 млрд дол.), що на 4,7 % менше, ніж у попередньому році. З інших країн світу найбільше переказів надходило із США та Німеччини – відповідно 9,3 % і 6,2 %.

У поточному році експерти прогнозують надходження прямих іноземних інвестицій в Україну на рівні 4–6 млрд дол. Зокрема, такий прогноз озвучив виконавчий директор Міжнародного фонду «Блейзера», економіст О. Устенко. «Я би припустив, що приплив прямих іноземних інвестицій у 2013 р. становитиме від 4 до 6 млрд дол. Тобто за великим рахунком, нічого особливо не зміниться порівняно з минулим роком і позаминулим», – зазначив О. Устенко.

Про відсутність показників, які могли б вплинути на покращення прогнозів щодо зростання обсягів інвестицій в економіку України у 2013 р., йдеться в аналітичних оцінках і прогнозах Центру ім. О. Разумкова «Україна-2013: між виборами і перед вибором». За прогнозами центру, обсяг інвестицій в економіку України у 2013 р. не перевищить 20 % ВВП. На думку аналітиків Центру ім. О. Разумкова, інвестори вичікуватимуть, що, у свою чергу, не покращить перспективи прискореного відновлення. Оскільки індекс інвестиційної привабливості України в IV кварталі 2012 р. становив 2,12 за п'ятибальною шкалою. «Частка валового нагромадження основного капіталу впала до кризового рівня – приблизно 18–20 % ВВП, чого не достатньо для створення міцних підвалин економічного розвитку. Погіршується структура фінансування капітальних інвестицій: практично дві третини (61 %) склали власні кошти підприємств, кредити банків – близько 15 %», – зазначається у звіті Центру Разумкова.

Такий обсяг прогнозованих прямих іноземних інвестицій в українську економіку є незначним, враховуючи її потенційні можливості і потреби. У першу чергу експерти пов'язують це з тим, що на обсяг прямих іноземних інвестицій у 2013 р., крім такого традиційного чинника для української економіки, як неякісний інвестиційний клімат, може вплинути негативний настрій інвесторів. «Інвестори в принципі налякані, у них протягом останніх п'яти років відсутній апетит, пов'язаний з ризиковими інвестиціями. А всі ринки Центральної та Східної Європи, у тому числі Україна, є ринками, де інвестиції відносно ризикові», – пояснив директор Міжнародного фонду «Блейзера», економіст О. Устенко.

На ставлення іноземних інвесторів до економіки України надзвичайно негативно вплинув фактор невиваженої політики української влади щодо розвитку малого і середнього підприємництва та створення тепличних умов для найпотужніших фінансових груп, хоча останні, як стверджують оглядачі, й не забезпечили істотного збільшення обсягів реінвестування отриманих надприбутків. «Іноземних інвесторів відлякує практика зрощення українсько-го політичного істеблішменту і представників великого бізнесу, що ставить

у нерівні умови суб'єктів інвестиційного процесу і спотворює саму ідею міжнародного співробітництва у сфері фінансово-кредитних відносин», – зазначає оглядач Т. Марченко.

Підтверджують позицію українських експертів представники іноземного бізнесу в Україні. Зокрема, заступник директора Європейського банку реконструкції та розвитку в Україні Г. Хатчинсон стверджує, що нестабільність бізнес-клімату викликана рейдерськими атаками на бізнес, що створює значні проблеми не тільки для підприємств, але і для бюджету. «А корупція і вибірко-вий підхід при контролі над бізнесом зі сторони держави ставить під загрозу залучення інвестицій», – наголосив він.

В Офісі торговельного представника США² також наголосили на скаргах деяких міжнародних інвесторів на те, що Україна продовжує потерпати від рейдерства, рейдери часто мають зв'язки з владою, а уряд не намагається побороти це явище.

У цьому контексті фахівці вказують на необхідність вирішення питання надання державою пільг, які стають перешкодою для здорової конкуренції і залученню іноземних інвестицій у виробничий процес українських підприємств. Як зазначив старший радник «Альфа-банку» Р. Шпек, ще в середині 2012 р. Президент В. Янукович доручив уряду провести інвентаризацію всіх преференцій. Проте, за словами міністра доходів і зборів О. Клименка, процес триває до сих пір.

Водночас президент Українського союзу промисловців і підприємців А. Кінах вважає, що на фоні позитивних тенденцій скорочення податкових ставок і кількості податків, введення електронної звітності та автоматичного повернення ПДВ інвестиційний клімат не покращується тільки тому, що в Україні захист прав власності залишається на низькому рівні, як і ефективність правової системи в цілому, а також рівень довіри державним інституціям.

Президент Американської торговельної палати в Україні Х. Зукоскі також відніс до факторів, що сприяють збільшенню обсягів іноземних інвестицій, гарантують стабільність економіки, перш за все стан дії верховенства права (і не лише на законодавчому рівні, але й у практичному впровадженні). До інших сприятливих факторів експерт зарахував прозорі процедури оподаткування, розуміння того, у якому напрямі розвивається бізнес-клімат, рівні можливості та умови для всіх гравців на ринку, включаючи реальні можливості захисту прав інвесторів в судах і т. д.

Як відомо з публікацій закордонних видань, фахівці міжнародних юридичних фірм заявляють, що їм регулярно доводиться мати справу з рішеннями українських судів, щодо яких є підстави говорити про корупцію. Таку думку висловили, зокрема, юристи, опитані Deutsche Welle. «Ми з таким зіштов-

² Офіс торговельного представника США – урядова служба, яка відповідає за розробку рекомендацій щодо торговельної політики для президента США.

хуємося часто, навіть частіше, ніж три-чотири роки тому. Лише за останні півтора року в нас було три випадки, коли наші клієнти, німецькі інвестори, зазнали або могли зазнати мільйонних збитків внаслідок корпоративних конфліктів і суперечливих судових рішень щодо них», – зазначив у коментарі виданню Б. Боровик з Beiten Burkhardt.

Про випадки, коли західні інвестори втратили власність через сумнівні рішення судів, зазначає й партнер юридичної фірми Noerg у Києві А. Вайгелът. «Є інвестори, які внаслідок махінацій партнерів по бізнесу або зацікавлених третіх осіб втрачали за рішеннями судів нерухоме майно або свою частку в бізнесі», – повідомив він. За його словами, інвестори з великим досвідом роботи в Україні намагаються уникати в угодах будь-яких формальних зачіпок, через які потім можна «несподівано» втратити бізнес.

Про погіршення інвестиційного клімату, яке виявляється в корупції на всіх рівнях, діях податкових органів і митниці, неефективності роботи судової системи, говорить і президент Європейського банку реконструкції та розвитку С. Чакрабарті. «Під час зустрічей з Президентом і членами уряду України я виклав ці обставини, і уряд готовий працювати з нами... Ми хочемо створити незалежний орган для розгляду скарг наших клієнтів – інвесторів щодо дій влади, і критерієм поліпшення ситуації буде підвищення інтересу інвесторів до України», – зазначив С. Чакрабарті.

Не зважаючи на те, що Україна поліпшила в рейтингу Doing Business-2013 свою позицію на 15 пунктів, укладач рейтингу – IFC – також розділяє побоювання представників ЄБРР.

Іншим фактором, що вплинув на зниження обсягів прямих іноземних інвестицій в Україну, залишається банківська ситуація на Кіпрі. Експерти стверджують, що після переходу деяких офшорних компаній з Кіпру в інші країни буде потрібен якийсь час для відновлення здійснюваного ними інвестування в Україну. «Якийсь період часу, можливо, незначний, ми з вами в праві чекати зменшення потоку прямих іноземних інвестицій на територію України з боку офшорів», – вважає О. Устенко.

Виконавчий директор CASE Україна Д. Боярчук погоджується з такою думкою. За його словами, Україна в цьому процесі може тільки постраждати, оскільки іноземні інвестори з кіпрською пропискою, імовірно, займатимуться порядком свого добра, а самі інвестиції можуть відійти на другий план.

Віце-президент Європейської бізнес-асоціації, голова правління «Райффайзен Банк Аваль» В. Лавренчук звертає увагу на стійкий відплив іноземного капіталу з країни, що підтверджує погіршення інвестиційного клімату в Україні. Він зазначив, що уряду України варто звернути на це увагу, адже «увага урядів європейських країн до проблем банківської системи свідчить про її значущість». «В Україні я б лише мріяв про таку зацікавленість уряду», – пояснив свою позицію В. Лавренчук. Наразі банківська система капіталізована на достатньому рівні, і показник адекватності капіталу перевищує 16 %,

що говорить про достатній запас «міцності». «Загроза для банківського сектору України полягає в тому, що нині банки не виконують своєї основної функції, вони не є важелем для підтримки економічного розвитку. До кризи зростання кредитування становило десь 70 %, після – лише 2 %, тобто практично його немає. Крім того, є труднощі з врегулюванням проблемної заборгованості», – підкреслив він.

Серед причин недостатнього зростання кредитування В. Лавренчук назвав високу вартість ресурсів, низькі темпи зростання виробництва, а також недостатнє забезпечення прав кредиторів на законодавчому рівні. За його словами, кількість судових процесів щодо банківського сектору України на сьогодні становить 186 тис.

На сьогодні також спостерігається тенденція до мінімізації присутності іноземних інвесторів на українському фондовому ринку. Так, інвестиційний фонд FIM Ukraine 18 березня припинив свою роботу в Україні. Усі акції локальних компаній, які залишаються у фонді, переводяться у портфель фонду FIM Russia. У 2009–2010 рр. – період підйому українського фондового ринку – активи фонду FIM Ukraine збільшувалися, але 2011 р. вони скорочувалися слідом за падінням українського фондового ринку. 2012 р. ринок просів ще на 35 % – ймовірно, вартість активів FIM Ukraine повторила цю динаміку. У такому разі у фонді могло залишитися 13 млн євро.

За даними агентства Bloomberg, з 31 грудня 2012 р. до 28 лютого 2013 р. участь фонду в капіталі ряду емітентів скоротилася в 2 рази, а позиції в таких «блакитних фішках», як «Мотор-Січ» і «Центренерго», майже повністю ліквідовані. Управлінці не зуміли продати пакети акцій компаній другого ешелону, наприклад «Укртелекому» (18,1 млн акцій; нині такий пакет акцій коштує 2,4 млн грн) і Стаханівського вагонобудівного заводу (1,3 млн акцій; 2,1 млн грн).

З початку роботи FIM Ukraine 29 вересня 2006 р. сертифікати фонду знецінилися на 90 %: початкова їх вартість становила по 10 євро, а на 14 березня вони коштували всього 1,06 євро. За перший рік роботи прибутковість фонду перевищувала 90 %, але після обвалу 2008 р. ціна одного сертифіката FIM Ukraine майже не змінювалася.

Експерти стверджують, що зараз на вкладення в українські акції орієнтуються не більше п'яти фондів, серед яких Assuro, SG Alpha і Trigon. За словами директора компанії SP Advisors Н. Піацци, однією з найбільших компаній, орієнтованих на Україну, залишається CIM Asset Management, яка працює на місцевому ринку з 2000 р. «У них приблизно 200 млн дол. в українських паперах, і вони готові все продати. Але немає покупців», – додав він. Компанію утримує небажання фіксувати великі збитки. «Продавати на цінових “низах” ніхто не буде», – пояснюють ситуацію фахівці.

Загалом, за оцінками експертів, річний обсяг залучених іноземних інвестицій в економіку України має становити не менше 40 млрд дол. Таку цифру

підтримав і озвучив посол США Д. Теффт. Саме ці данні називають сьогодні всі експерти, з якими спілкується посол США, оцінюючи потенціал і можливості України. У той же час, для того, аби Україна досягла такого припливу іноземного капіталу, необхідна більш прозора судова система і законодавча база. Інвестор повинен розуміти, яким чином він зможе захистити свої інвестиції у випадку виникнення якихось проблем. Посол також звернув увагу на перші позитивні кроки, які здійснює влада для покращення бізнес-клімату, зокрема, стосовно дерегуляції бізнесу. До таких кроків він відніс роботу регіонального центру адмінпослуг «Відкрита влада», що працює за принципом «єдиного вікна».

Таку думку свого колеги підтримав посол Нідерландів в Україні П. Ян Волтерс. «Україна має значний потенціал для залучення інвестицій з-за кордону, однак бізнес-клімат у країні залишає бажати кращого», – зазначає посол. За його словами, Україна має звернути увагу на реформування судової системи, оскільки незалежність судочинства відіграє надзвичайно важливу роль для бізнесу, інвестори мають бути впевнені, що не існує ніякої упередженості при винесенні вироків і ухваленні рішень, що перед законом усі рівні. В Україні не завжди зрозумілі правила гри. Наприклад, значна кількість співробітників голландських компаній постійно слідкують за вимогами податкової і митної адміністрацій, щоб правильно їх зрозуміти та правильно діяти. Крім цього, П. Ян Волтерс підкреслив, що він дуже розчарований позиціями України в різних рейтингах, що оцінюють легкість ведення бізнесу в країні.

Іноземні інвестори стверджують, що сильна та незалежна судова система, в якій працюють добре освічені та високоморальні люди, є важливим фактором для того, щоб Україну як державу поважали на міжнародних ринках та до якої б дослуховувалися інші країни. Верховенство права є основою всіх успішних та конкурентоспроможних економік. Для досягнення цієї мети, судова гілка влади повинна сприйматись громадянами, бізнесом та державою як прозора та справедлива.

Попри такі характеристики інвестиційного клімату в Україні з боку експертів, іноземні інвестори все ж таки мають надію на зміну ситуації на краще, оскільки усвідомлюють високі потенціал економіки України. Так, дипломат П. Ян Волтерс повідомив, що в Нідерландах Україну сприймають як вигідного економічного партнера. Нині обсяг голландських інвестицій в Україні, за його словами, становить близько 5 млрд дол. В основному голландські інвестиції вкладені в інфраструктуру, будівництво та банківські послуги. Особливу увагу, на думку посла, необхідно приділити співпраці у сфері сільського господарства та харчової промисловості, оскільки Нідерланди, як і Україна, у цих галузях мають багато сучасних технологій.

Про готовність інвестувати в економіку України за умови покращення інвестиційного клімату в країні повідомляє Європейський банк реконструкції та розвитку. Обсяги інвестицій ЄБРР в Україну у 2013 р. залежать від

інвестиційного клімату в країні, який істотно погіршив за останні місяці, – зазначають представники банку в Україні. Як повідомив президент ЄБРР С. Чакрабарті, банк готовий продовжувати інвестувати в проекти в Україні на тому самому рівні (близько 1 млрд євро на рік) за умови поліпшення інвестиційного клімату в країні. Перспективними для ЄБРР є проекти фінансування агробізнесу та інфраструктури, в яких банк вже інтенсивно працює, а також проект з підвищення безпеки енергоблоків українських АЕС, оскільки для України це питання є істотним, зважаючи на високу залежність від атомної енергетики, а у ЄБРР є досвід у цій сфері. Як відомо, Європейський банк реконструкції та розвитку інвестував у 2012 р. в 35 українських проектів 1,2 млрд дол., при цьому 71 % коштів було надано приватним компаніям, 29 % – спрямовано на проекти в державному секторі.

Станом на 1 січня 2013 р., ЄБРР узяв зобов'язання щодо надання понад 10,7 млрд дол. у рамках 318 проектів. Прем'єр-міністр України М. Азаров раніше заявляв, що Україна розраховує в 2013 р. на допомогу Європейського банку реконструкції та розвитку у фінансуванні низки проектів, зокрема з будівництва Харківського метрополітену і високовольтної лінії «Новоодеська – Арциз».

Інвестори з країн Євросоюзу і Туреччини виявляють інтерес до української енергетики, сільського господарства, банківської сфери, транспорту. Про це в коментарях українським ЗМІ повідомляють представники дипломатичних відомств Великобританії, Франції, Німеччини, Румунії, Туреччини та Польщі. Британський посол Л. Тернер нагадав, що Великобританія є одним із найбільших інвесторів в Україну, більше 100 британських компаній працюють на українському ринку, причому деякі з них присутні тут вже більше десяти років. За словами Л. Тернера, «зростає число британських фірм, що продовжує виявляти цікавість до входження на українські ринки, зокрема, в таких секторах, як нафта, газ, енергетика, сільське господарство, фінансові та інші професійні послуги, роздрібна торгівля». За словами посла Франції А. Ремі, багато французьких фірм готові і чекають можливості інвестувати в Україну. Французький бізнес цікавить сільське господарство, банківська сфера, ритейл, виробництво будматеріалів, продаж автомобілів та багато іншого. Посол Німеччини Г.-Ю. Гаймзет підтвердив, що незважаючи на багато проблем, німецькі фірми все ж знаходять можливість здійснювати в Україні свою діяльність.

Посол Румунії К. Іонеску повідомив, що присутність та інтереси румунського бізнесу в Україну стали в останні роки все більш відчутними, про що свідчить активізація торговельно-економічних відносин і подолання психологічного порогу в 2 млрд дол. товарообігу. За його словами, «двосторонні торговельно-економічні обміни мають великий потенціал, який все ще недовикористаний у відносинах між Румунією та Україною. Наприклад, енергетична безпека є однією зі сфер інтересів співробітництва в контексті дивер-

сифікації джерел і маршрутів поставок енергоресурсів в Європу». У цьому зв'язку він відзначив інтерес румунських компаній до розвідки та експлуатації вуглеводневих родовищ в Україну або їх участі у модернізації української газотранспортної системи у бік Європи.

Суттєвим фактором, який сприятиме притоку іноземних інвестицій в економіку України, на думку експертів, стане підписання угоди про асоціацію з ЄС. Вони стверджують, що сьогодні інвестори ведуть себе надзвичайно вибагливо і одним з головних критеріїв прийняття рішення для них є питання, до яких ринків Україна матиме доступ у майбутньому. «Враховуючи вигідне геополітичне положення України, багаті природні ресурси, та високоосвічене населення, угода про асоціацію з ЄС відкриє країні доступ до одного з найбільших ринків світу. До того ж, однією з ключових переваг України є її сільськогосподарський сектор, потенціал якого повною мірою ще потрібно розкрити. Як тільки угода про асоціацію з ЄС набуде чинності, країна отримає бажані інвестиції, що супроводжуватимуться створенням нових робочих місць, зростанням надходжень до бюджету та стимулюванням економічного розвитку», – пояснює президент Американської торговельної палати в Україні Х. Зукоскі.

Одним із позитивних сигналів для іноземних інвесторів він назвав підписання угоди з компанією Shell. Утім, сьогодні іноземні інвестори очікують рішення України щодо вибору між Угодою про асоціацію з ЄС та Митним союзом. 2013 р. є вирішальним роком, коли Україні потрібно визначитися. «Якщо ж вибір буде зроблений на користь Митного союзу, потреба у великих інвестиціях відпаде, оскільки поточних інвестицій, які країна отримує з моменту здобуття незалежності, буде достатньо для забезпечення обігу товарів і послуг на внутрішньому ринку Росії, Білорусії та Казахстану», – зазначив Х. Зукоскі.

Доповнює дану позицію заява посла ЄС в Україні Я. Томбінського. За його словами, Україні вистачає ринків, а інструментів доступу, що б використувувати свій потенціал, недостатньо. «Тому асоціація – це набір правил, при виконанні яких економіка розвиватиметься. Ми намагаємося бути не на стороні критики, а пропонувати інструменти», – зазначив він.

У свою чергу українська сторона розуміє складність ситуації із залученням прямих іноземних інвестицій в економіку України. Перший віце-прем'єр України С. Арбузов згоден з тим, що в Україні низька інвестпривабливість. На прохання прокоментувати думку експертів про те, що в Україні – величезний потенціал, але низька інвестпривабливість, С. Арбузов зазначив: «Не погодитися не можна. У нас багато проблем – від корупційних до відсутності законів, за якими інвестори звикли працювати в Європі. А з іншого боку, якщо відкинути газ, то у нас немає проблем з платіжним балансом, він може згорнутися в нуль завдяки хорошому фінансовому рахунку».

Позитивним сигналом для інвесторів стало б досягнення домовленості України з Міжнародним валютним фондом. На сьогодні український уряд веде переговори з Міжнародним валютним фондом щодо нового кредиту. Про це

заявила перший заступник глави Адміністрації Президента України І. Акімова. «Україна має ресурси, щоб погасити свої борги без МВФ», – зазначила вона. У той же час, за її словами, ці переговори будуть стосуватися питань дефіциту державного бюджету, енергетики та монетарної політики.

Як зазначає координатор програми в Україні, Білорусі та Молдові, глава департаменту подолання бідності та економічного менеджменту Світового банку Л. Мурті, Україні для поліпшення інвестиційного клімату критично важливо досягти домовленості з МВФ. «У першій половині 2013 р. ситуація залишатиметься такою ж. Слабкий внутрішній попит, також макроекономічний мікс, який використовує уряд України ... ми вважаємо, що більш правильний макроекономічний мікс буде прийнятий завдяки політиці МВФ, він збільшить зростання, тому що збільшить упевненість в інвестиційному кліматі країни. Критично важливо, щоб з МВФ була домовленість щодо наступного кредиту», – заявила Л. Мурті. Проте, за словами постійного представника МВФ в Україні М. Альєра, для отримання кредиту Україні необхідно взяти зобов'язання щодо виконання певних вимог МВФ. «Ми повинні домовитися про політику, немає політики – немає кредитів», – зазначив М. Альєр. За його словами, домовитися з МВФ Україні досі заважають низькі тарифи на газ для населення, фіскальний дефіцит і проблеми в банківському секторі. МВФ радить Україні скоротити фіскальний дефіцит і дефіцит поточного рахунку, щоб закласти основи зростання економіки.

Водночас багато експертів вважають, що навіть без кредитів МВФ Україна зможе задовольнити свої потреби в зовнішньому фінансуванні за рахунок розміщення єврооблігацій, а також завдяки поживленню експорту, яке очікується у другому півріччі.

Поряд із цим, українською стороною створено Раду вітчизняних та іноземних інвесторів при Президентові України з метою сприяння активному залученню інвестицій і забезпеченню їх ефективного використання для розвитку економіки. Зокрема, Президент України В. Янукович на українсько-латвійському бізнес-форумі заявив: «Для забезпечення розвитку економіки України і прискорення її інтеграції у європейську і світову економічні системи ми створюємо і забезпечуємо ефективне функціонування Ради вітчизняних та іноземних інвесторів і системи аналогічних органів у всіх регіонах». Глава держави висловив переконання, що активна участь представників українського бізнесу в оновленні держави, їх співпраця з владою в рамках державно-приватного партнерства сприяють формуванню довіри іноземних інвесторів до України як до країни зі сприятливими умовами для ведення бізнесу. «Коли кошти вкладає місцевий бізнес і держава бере також участь у цьому процесі, гарантії ведення бізнесу зростають», – наголосив Президент.

Позитивним моментом в організації і забезпеченні функціонуванні Ради є залучення до цього процесу представників іноземних бізнес-організацій. Так, будучи членом Ради вітчизняних та іноземних інвесторів при Президентові

України, Американська торгівельна палата є речником для ділової спільноти в межах шести робочих груп, що діють в рамках Ради. За інформацією Американської торгівельної палати, її представників запросили допомогти у створенні Інвестиційної Ради при Міністерстві доходів та зборів України, і вони вже надали свої пропозиції щодо її законодавчого оформлення та пріоритетних напрямків діяльності.

Кабінет Міністрів України ухвалив Постанову № 139 від 6 березня 2013 р., якою затверджено новий порядок державної реєстрації іноземних інвестицій, що визначає процедуру подання документів, їх розгляду та здійснення державної реєстрації (перереєстрації) іноземних інвестицій та її анулювання. За цим документом, державна реєстрація іноземних інвестицій та її анулювання здійснюються у семиденний строк з дня подання іноземним інвестором документів. Для того, аби здійснити процедуру, інвестор-заявник подає органу державної реєстрації пакет необхідних документів. Орган державної реєстрації протягом семи днів розглядає подані документи і приймає рішення про реєстрацію іноземних інвестицій або про її відмову. Іноземні інвестиції вважаються зареєстрованими, коли органом держреєстрації інформаційному повідомленню присвоєно реєстраційний номер, а до журналу обліку вноситься відповідний запис. Перший примірник інформаційного повідомлення повертається заявникові як підтвердження факту державної реєстрації іноземних інвестицій, другий – надсилається до Мінекономрозвитку, а третій – залишається в органі державної реєстрації. Державна реєстрація іноземних інвестицій діє протягом усього періоду використання інвестицій. Якщо відбулась зміна власника, то здійснюється перереєстрація таких інвестицій, для чого попередня реєстрація скасовується. У разі вилучення (репатріації) іноземних інвестицій державна реєстрація підлягає анулюванню, для чого заявник подає письмове повідомлення щодо цього; інформаційне повідомлення про проведену державну реєстрацію іноземних інвестицій та довідку територіального органу Міністерства доходів і зборів про сплачені іноземним інвестором в Україні податки.

З метою формування масивів інформації на основі оцінювання і систематизації фактологічних матеріалів про події, дії та рішення, які впливають на позиціонування України в очах інвесторів, в Україні організовано рейтинг інвестиційних сигналів. Організаторами рейтингу стали інвестиційна компанія ICOM Capital і комунікаційна група PRT. За інформацією організаторів рейтингу, метою проекту є привернення уваги до проблеми формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні та стимулювання влади, бізнесу й суспільства до адекватних рішень і дій у цьому напрямку. Рейтинг формується шляхом опитування експертів, а з квітня 2013 р. – і відкритим голосуванням у Facebook на корпоративній сторінці ICOM Capital.

Організатори проекту називають рейтинг «полегшеним індикатором суспільної та експертної думки – думки, яка є хоча й не репрезентативним,

але все-таки важливим показником для країни, що вкрай потребує залучення іноземних інвестицій». Зокрема, відповідно до підсумків першого кварталу 2013 р. найбільш позитивним інвестиційним сигналом, що впливає на формування інвестиційного клімату України, став прихід транснаціональної корпорації Shell, а найбільш негативним – вихід з ринку України ряду компаній: американської AES, австрійської Erste Group і фінської FIM Ukraine.

Таким чином, наявність протиріччя між тим, що Україна має значний потенціал економіки та зниженням рівня привабливості інвестиційного клімату свідчить про відсутність чи не послідовність вирішення системних питань, пов'язаних із залученням прямих іноземних інвестицій в країну з боку державних інституцій. Одним із важливих чинників подолання такої ситуації є підвищення рівня ефективності правової системи в цілому, що забезпечить відповідний рівень довіри з боку потенційних іноземних інвесторів до державних інституцій в Україні, їхнім намірам створювати рівні умови для суб'єктів інвестиційного процесу, захисту прав власності, прозорі процедури оподаткування, тобто рівні можливості та умови для всіх гравців на ринку, включаючи реальні механізми захисту прав інвесторів в українських судах і т. п. (*Міністерство економічного розвитку і торгівлі України* (http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article/info_boxes?art_id=38501&cat_id=38506); *Укрінформ* (<http://www.ukrinform.ua/>); *Цінні папери України* (<http://www.securities.org.ua/>); *Gazeta.ua* (<http://gazeta.ua/>); *Ракурс* (<http://racurs.ua/>); *Українська правда* (<http://www.epravda.com.ua/>); *РБК* (<http://www.rbc.ua/>); *Економіст* (<http://ua-ekonomist.com/1465-nozemnih-nvesticy-v-ukrayinu-menshaye-ekonomku-chekaye-krah.html>)).

С. Кулицький, старш. наук. співроб. СІАЗ НБУВ, канд. екон. наук,

Проблеми стабільності банківської системи України

Українська банківська система в процесі відтворення національної економіки

Останнім часом крах банку «Таврика» й пов'язані з цим події привернули увагу суспільства й, зокрема, ЗМІ до проблем стабільності функціонування української банківської системи, адже вона виконує надзвичайно важливі функції відтворення у національній економіці. Зокрема, через своєчасне здійснення платежів банківська система забезпечує нормальний обіг товарів і послуг. Короткотермінове банківське кредитування підтримує стабільність балансу попиту та пропозиції товарів і послуг у національній економіці.

А довготермінове кредитування юридичних і фізичних осіб є запорукою нормального інвестиційного процесу, без якого неможливий розвиток матеріально-технічної бази національного господарства. До того ж комерційні банки виступають, по суті, агентами держави у сфері обігу її національної валюти.

У свою чергу, для стабільного функціонування української банківської системи, вона повинна отримувати належні доходи від тих послуг, що надаються нею іншим суб'єктами вітчизняної економіки. А оскільки банки є насамперед посередниками в розпорядженні грошима й іншими активами своїх клієнтів (вартість власного капіталу банків становить лише порівняно невелику частку від сукупної вартості їх активів), то прибутковість їх діяльності нерозривно пов'язана з ефективністю виконання банками своїх функцій у національній економіці. Саме цей баланс виконання функцій національного економічного відтворення та дотримання власних інтересів комерційних банків є запорукою стабільного розвитку банківської системи України.

Досвід свідчить, що робота не лише окремих банківських установ, а часом й усієї банківської системи країни вкрай вразлива до чуток, різних форм негативної інформації. Тому інформаційний чинник, поряд із фундаментальними економічними умовами, повинен враховуватись при аналізі загроз стабільності розвитку банківської системи України.

Важливою є проблема кредитування української економіки, насамперед її виробничої сфери. Зокрема, вітчизняні підприємці скаржаться на недоступність банківських кредитів через їх дорожнечу. Хоча напередодні глобальної фінансово-економічної кризи, українська банківська система швидкими темпами нарощувала обсяги кредитування вітчизняної економіки. Так, аналіз статистичних даних Національного банку України (НБУ) показує, що у 2005 р. суми кредитів, наданих депозитними корпораціями (банками) у гривневому еквіваленті зросли на 61,9 % порівняно з попереднім роком, у 2006 р. – відповідно на 71 %, у 2007 р. – на 74,1 %, у 2008 р. – на 72 %. У результаті цього в 2008 р. сума кредитів наданих резидентам України становила 734 млрд грн., що у 5,1 раза перевищувало обсяги кредитів у 2005 р.

Утім, під впливом глобальної фінансово-економічної кризи процес кредитування української економіки зазнав радикальних змін. У 2009 р. обсяги кредитування в Україні порівняно з 2008 р. скоротились на 1,5 % у гривневому еквіваленті. Хоча, враховуючи, що гривня у цей же період девальвувала в 1,5–1,6 раза, то можна припустити, що реальне скорочення обсягів кредитування у 2009 р. порівняно з 2008 р. було значно більшим (15–20 %). У 2010 р. почалося поступове поновлення кредитування – його обсяги зросли на 1,3 %, а у 2011 р. цей процес на 9,4 %.

Однак, у 2012 р. позитивна для розвитку української економіки тенденція зростання темпів її кредитування, на жаль, була сповільнена. Адже наприкінці грудня 2012 р. обсяги кредитів, наданих депозитними корпораціями (банками) резидентам України порівняно з аналогічним періодом 2011 р.

зросли лише на 1,7 %. Причому обсяги кредитування у грудні 2012 р. порівняно з листопадом того ж року навіть скоротились на 1,1 %. На початку 2013 р. процес збільшення обсягів кредитування української економіки хоча й відновився, але доволі повільними темпами – 2,8 % у річному обчисленні у січні 2013 р. Водночас порівняно з груднем 2012 р. у січні 2013 р. обсяги банківського кредитування в Україні зросли лише на 0,35 %.

Значну частину другої половини 2012 р. середньозважена ставка по гривневих кредитах складала 20 % і більше, тоді як у 2011 р. вона такого рівня не досягала взагалі й більшу частину року коливалась навколо позначки 15 %. У 2012 р. порівняно з попереднім роком банківські кредити у національній валюті стали дорожчі, а у іноземних валютах – дешевші. Це, мабуть, пов'язано як із заходами НБУ з обмеження гривневої ліквідності у вітчизняній економіці у 2012 р. з метою утримання стабільного курсу гривні на період до виборів до Верховної Ради, на чому наголошувало доволі багато вітчизняних аналітиків, так із підвищенням ролі внутрішнього ринку, як фактору зростання української економіки, порівняно із зовнішньоекономічною діяльністю вітчизняних підприємств.

Поки важко однозначно стверджувати чи є зниження ставки по банківських кредитах у гривні в грудні 2012 – січні 2013 рр. тенденцією, що відображає зміни у державній грошово-кредитній політиці, чи випадковим збуренням на вітчизняному фінансовому ринку.

Основний тягар від скорочення обсягів кредитування в Україні під згубним впливом фінансово-економічної кризи прийняли на себе домашні господарства (населення). Хоча у період, що передував кризі, саме ця категорія позичальників вирізнялась поміж інших найвищими темпами нарощування позик. У 2008 р. сума кредитів, наданих домашнім господарствам (населенню) становила 280,5 млрд грн і у 7,9 рази перевищувала аналогічний показник 2005 р. Однак під впливом фінансово-економічної кризи процес кредитування населення набув зворотного напрямку – обсяги кредитів почали досить швидко скорочуватись. Особливо інтенсивно цей процес відбувся у 2009–2010 рр., що пов'язано з реструктуризацією іпотечних та інших довготермінових кредитів, наданих свого часу населенню та розв'язанням проблем простроченої довготермінової заборгованості. У 2001–2012 рр. процес скорочення кредитування домашніх господарств, хоча й нижчими темпами, усе ж таки продовжувався. У результаті у січні 2013 р. сума позик, наданих домашнім господарствам, скоротилася порівняно з 2008 р. на 32,9 % і становила в цілому по Україні 188,3 млрд грн.

Зазначені зміни у кредитуванні домашніх господарств пов'язані, насамперед, із переорієнтацією кредитної політики українських банків з довготермінового, особливо іпотечного, кредитування населення на короткотермінове споживче кредитування. В результаті частка домашніх господарств у сукупному кредитному портфелі вітчизняних фінансових установ скороти-

лась з 38,2 % у 2008 р. до 23 % у січні 2013 р. Причому частка домашніх господарств у нових кредитах була ще меншою – 7,6 % (2012 р.). В цілому після фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр. акцент у кредитній активності української банківської системи змістився в бік відповідного обслуговування вітчизняних підприємств. Хоча й у цьому сегменті згадана фінансово-економічна криза мала свій згубний вплив. Зокрема він проявився у значному сповільненні темпів кредитування. Так, якщо у 2005–2008 рр. обсяги банківського кредитування українських підприємств у середньому на рік зростали на 48,2–70,3 % (у гривневому еквіваленті), то у 2009 р. вони зросли на 4,2 %, у 2010 р. – на 8,4 %, а у 2011 р. – на 14,9 %. Враховуючи стрімке знецінення гривні протягом 2008–2009 рр., можна вважати, що реальні (тобто співставні) обсяги кредитування українських підприємств у 2009 р. навіть скоротились.

З іншого боку у 2012 р., особливо з другої його половини, нарощування обсягів кредитування українських підприємств значно сповільнилося. У липні 2012 р. – січні 2013 р. зростання обсягів кредитів наданих підприємствам у середньорічному обчисленні коливалось у межах 4,2–6,8 %. Причому саме вітчизняні підприємства (нефінансові корпорації) на сьогодні є основними позичальниками українських банків. Так, у січні 2013 р. їх частка в кредитному портфелі українських банків становила 74,2 %. У 2012 р. саме підприємствам було надано 90,1 % нових банківських кредитів.

Минулого року в українській банківській системі зменшився обсяг прострочених кредитів: станом на 1 січня 2012 р. їх сума складала 79,3 млрд грн, на 1 жовтня 2012 р. – 75,8 млрд грн, а на 1 січня 2013 р. – 72,5 млрд грн.

Утім вітчизняні підприємці скаржаться на дорожнечу позичкових ресурсів, а дехто з них – і на недоступність банківських кредитів. І ці скарги, на жаль, мають певні підстави для свого існування. Так, кредит у гривнях у січні 2013 р. надавався українським нефінансовим корпораціям (підприємствам) за середньою ставкою 15,4 % річних, тоді як рік тому кредити надавались за ставкою 14,9 % річних. Правда, у грудні 2012 р. середня ставка по кредитах для вітчизняних нефінансових підприємств становила 16,6 % річних.

Валютні кредити для українських підприємств були дешевші за гривневі. В січні 2013 р. ставка по кредитах у доларах США становила 8,7 %, а в євро – 9,2 % річних. Утім, закордонні, насамперед американські та європейські банки, як правило, пропонують своїм позичальникам, які, до речі, доволі часто бувають конкурентами українських підприємств, відносно дешевші кредитні ресурси.

Слід також наголосити, що наведені показники відсоткових ставок по кредитах є середніми для всієї сукупності позичальників. У реальному житті банки надають кредити різним позичальникам за різними відсотковими ставками. Зокрема, у лютому 2013 р. середньозважені процентні ставки за кредитами в річному обчисленні, які були надані банками підприємствам вітчизня-

ної добувної промисловості, були на 1,6, а підприємствам переробної промисловості – на 1,4 процентних пунктів (далі – п. п.) нижче, ніж у середньому по всій сукупності вітчизняних підприємств-позичальників. Підприємства оптової та роздрібною торгівлі й підприємства з ремонту автомобілів отримували банківські кредити за середньою для вітчизняної економіки відсотковою ставкою. Водночас для підприємств транспорту й складського господарства середньозважена ставка по кредитах була на 1,5 п. п. вище, ніж середньозважена ставка по кредитах для підприємств України в цілому, для підприємств сільського, рибного та лісового господарства – на 1,6 п. п., для підприємств будівництва – на 3,6 п. п., для установ освіти – на 5,2 п. п., для установ охорони здоров'я та надання соціальної допомоги – на 7,7 п. п. вище, ніж у середньому по всій сукупності вітчизняних підприємств-позичальників резидентів України. В цілому різниця в рівнях середньозважених процентних ставок по кредитах для підприємств-позичальників, залежно від їх галузевої приналежності, в середньому по Україні була майже вдвоє вищою, враховуючи, що навіть мінімальний рівень процентних ставок по кредитах був досить високим.

Наведені дані характеризують ситуацію з вартістю банківських кредитів в цілому по українській економіці та її галузях. Утім не секрет, що пов'язаним з ними комерційним структурам комерційні банки надають кредити під менший відсоток, ніж іншим, не «своїм» комерційним структурам. «Чужинцям» кредити обходяться дорожче. Тому не дарма у ЗМІ можна знайти інформацію про надання вітчизняними банками позик підприємствам-резидентам України під 25–28 % річних. Правда, при цьому дуже часто не розкривається галузева приналежність позичальника, умови надання кредитів тощо. Хоча проведений вище аналіз свідчить, що банківські кредити для українських підприємств в цілому є досить дорогим у порівнянні з умовами кредитування їх іноземних конкурентів. І це, поза всяким сумнівом, є серйозною перешкодою для розширення інвестиційної діяльності українських підприємств, а відтак – потужним чинником, що стримує розвиток вітчизняної економіки.

Також вельми гострою для української економіки є проблема «довгих» грошей – довготермінових кредитів, необхідних для підтримки інвестиційної діяльності вітчизняних підприємств. Українська банківська система, на жаль, поки не здатна забезпечити потреби національної економіки у достатніх сумах довготермінових кредитів і за прийнятною для позичальників відсотковою ставкою. Так, за інформацією НБУ, у січні 2013 р. 49 % від загальної суми кредитів не фінансовим підприємствам України було надано на період до одного року, 38,7 % – на період від одного до п'яти років, і лише 12,3 % – на період більше п'яти років. При цьому загальна сума банківських кредитів, наданих на період до одного року, в річному обчисленні, зросла на 19 %, тоді як обсяги кредитів наданих на період від одного до п'яти років і на період більше п'яти років за цей же час скоротились відповідно на 2,8 і 5,9 %. Як бачимо,

дефіцит позичкових коштів для впровадження довготермінових інвестиційних програм в Україні на сьогодні є доволі гострим.

Саме через нестачу та дорожнечу кредитних ресурсів українських банків деякі вітчизняні підприємства, насамперед великі, змушені звертатись до іноземних кредиторів. Так, 25 березня 2013 р. у Міністерстві енергетики та вугільної промисловості України відбулось підписання гарантійної угоди між Україною та Європейським банком реконструкції та розвитку і кредитної угоди між ЄБРР та ДП НАЕК «Енергоатом» за проектом «Комплексна (зведена) програма підвищення рівня безпеки енергоблоків атомних електростанцій» (КзППБ). Згідно з угодою, ЄБРР надасть ДП НАЕК «Енергоатом» кредит на суму 300 млн євро на реалізацію заходів у рамках КзППБ. Кредит надається під державні гарантії. ДП НАЕК «Енергоатом» уже має позитивний досвід співпраці з ЄБРР – за рахунок кредитних коштів, наданих банком, було завершено заходи з модернізації енергоблоків № 2 Хмельницької АЕС та № 4 Рівненської АЕС. Загальна очікувана вартість КзППБ становить 1 млрд 245,3 млн євро, у тому числі за рахунок позики ЄБРР та ЄВРАТОМ – 600 млн євро на паритетних умовах (переговори з ЄВРАТОМ, щодо отримання кредиту тривають). Початок надання коштів кредиту ЄБРР–2013 рік, термін – 15 років.

У свою чергу банкіри наголошують на високій ціні залучених ними ресурсів (депозитів населення, міжбанківських кредитів тощо), гострій нестачі «довгих» грошей, дефіциті надійних позичальників, деяких інших проблемах вітчизняної банківської сфери.

Так, за інформацією НБУ, середньозважена відсоткова ставка по гривневих депозитах населення в українських банках у січні 2013 р. становила 20 % річних. По депозитах у доларах США відсоткова ставка була нижчою, ніж по гривневих депозитах, і складала 7,5 %, а по депозитах у євро відсоткова ставка становила 6,5 % річних. Відсоткові ставки по депозитах підприємств були нижчі, ніж по депозитах домашніх господарств (населення). Зокрема, гривневі депозити українських підприємств у цей же період були розміщені у банках за середньою ставкою 8,4 % річних, у доларах США – під 3,1 % річних, а у євро – під 4,2 % річних. Це пов'язано як зі специфікою діяльності зазначених клієнтів банків, так і з терміном розміщення коштів на депозитних рахунках. Адже у депозитному портфелі підприємств вище, ніж у населення, частка депозитів на вимогу, кошти з яких використовуються для проведення поточних розрахунків. Водночас, оскільки для українських банків депозити є основним джерелом формування кредитного портфеля, то структура депозитів й відсоткова ставка по депозитах є ключовими чинниками, що визначають на сьогодні вартість кредитних ресурсів банків. А відтак, значною мірою – й умови інвестиційної діяльності в українській економіці.

У січні 2013 р. 64,7 % депозитного портфеля вітчизняних банків формувалось за рахунок депозитів домашніх господарств, а 30 % – складали депозити

не фінансових корпорацій підприємств. При цьому серед депозитів населення на депозити на вимогу припадало лише близько 20 % від усіх розміщених на цих рахунках коштів, тоді як у вартості депозитного портфеля підприємств частка депозитів на вимогу наближалась до 60 %. Певною мірою це пов'язано із зазначеною вище відносно поганою доступністю банківських кредитів для вітчизняних підприємств.

Утім, навіть переважна частина строкових депозитів розміщувалась їх власниками на банківських рахунках на термін до двох років. У січні 2013 р. на такі депозити припадало 57,8 % коштів від суми усього депозитного портфеля українських банків. Тоді як на рахунках терміном понад два роки було розміщено лише 6 % від сукупної вартості депозитного портфеля банків. Наслідком такої структури депозитного портфеля банків є згадуваний вище дефіцит «довгих» грошей в українській економіці. До того ж у лютому 2013 р. частка довготермінових вкладів громадян, розміщених на строк більше двох років, різко впала – з 7,33 % до 2,8 %, говориться в оприлюдненій звітності НБУ. Це мінімальний рівень із початку 2007 р., коли НБУ почав здійснювати облік таких даних. Дотепер частка довготермінових депозитів не опускалася нижче 5,35 % (лютий 2010 р.) від загальної вартості роздрібного портфеля, а активніше всього громадяни поповнювали довгі внески, як це не парадоксально, у жовтні 2008 р., коли їх частка досягла 10,65 %.

Довгострокові депозити в лютому 2013 р. скоротилися у всіх валютах: у національній – на 5,7 млрд грн, до 4,8 млрд грн, в іноземній – на 11,2 млрд грн, до 6 млрд грн. Сумарно на таких рахунках у банках на 1 березня перебувало 10,8 млрд грн. При цьому в лютому громадяни перекладали кошти з довготермінових рахунків на середньострокові (один-два роки) – за місяць їх частка виросла на 4,6 п. п., до 42,6 %. Частка депозитів, розміщених на термін до одного року, залишається практично незмінною – 34,13 %.

Зниження частки довготермінових вкладів банкіри пояснюють підвищенням інтересу клієнтів до розміщення внесків на коротший термін за вищою ціною. Крім того, небажання українців довіряти свої заощадження банкам на тривалий строк пов'язане із загальною непевністю в економіці. Серед версій банкірів є й вилучення довготермінових внесків пов'язаними особами або акціонерами. А скорочення внесків у іноземних валютах банкіри пояснюють падінням ставок валютних депозитів. За даними Українського індексу ставок по депозитах фізичних осіб (UIRD), за лютий прибутковість річних внесків у доларах США впала на 0,18 п. п., а в цілому з початку року – на 0,74 п. п. до 7,09 %. Це найнижчий рівень ставок майже за півтора року – мінімум з листопада 2011 р. Вартість депозитів у євро за місяць знизилася на 0,1 п. п., а з початку року – на 0,6 п. п. до 6,09 % річних. Для порівняння, середня вартість гривневих внесків зараз становить 18,13 %, але вона також знижується – з початку року на 1,25 п. п. Примітно, що якщо на початку року тримісячні вне-

ски були найдорожчими (19,56 %), то зараз вони найдешевші (16,56 %) – їх прибутковість знизилася на 3 п. п.

Відносно вища прибутковість депозитів у національній валюті (з урахуванням низької інфляції) призводить до того, що громадяни роблять ставку на заощадження в гривні. У лютому посилюється приплив коштів на гривневі рахунки – портфель внесків поповнився на рекордні 8,2 млрд грн. Утім, статистичні дані поки не дають підстав стверджувати, що валютні депозити у банках були конвертовані у гривневі. Так, у січні цього року валютні внески виросли на 2,7 млрд грн (тобто на 337 млн дол.) при попиті на валюту на рівні 1,26 млрд дол. Однак у лютому громадяни не поповнювали валютні депозити, але на іноземну валюту попит все одно зріс – до 1,34 млрд дол. А сума забраних населенням з банківських депозитів валютних коштів перевищувала здану в обмінні пункти суму іноземної валюти. Чиста покупка українцями іноземної наявної валюти в банків у лютому 2013 р. становила 221,6 млн дол. – на 10,5 % більше, ніж у січні. Про це повідомляє прес-служба НБУ. Тобто сума іноземної валюти у населення поза банками на початку нинішнього року дещо зросла. Не виключено, що вона поповнила тіньовий грошовий обіг. Утім достатніх підстав це стверджувати однозначно поки немає.

Проблема структурної невідповідності депозитного й кредитного портфелів українських банків за термінами розміщених в них коштів є доволі гострою та застарілою. Її існування обумовлене цілим рядом економічних, соціально-психологічних та політичних чинників і не може бути розв'язано лише в рамках вдосконалення роботи вітчизняної банківської системи. Основним економічним чинником формування невідповідності параметрів кредитного й депозитного портфелів українських банківської системи слід вважати порівняно низьку капіталізацію фінансових установ, недосконалість їх менеджменту та економіко-правових механізмів регулювання фінансових відносин в Україні.

До цього слід додати гострий дефіцит відносин довіри в українському суспільстві. Йдеться не лише про низьку довіру населення до банків, як ділових партнерів і фінансово-економічних інститутів у суспільстві, а й низький рівень взаємної довіри кредиторів (банків) і позичальників (підприємств і домогосподарств), власників депозитів (знову ж таки підприємств і населення) та банків, як розпорядників цих коштів. Ключовим фактором дефіциту довіри в українському суспільстві, вочевидь, слід вважати низький ступінь довіри населення до державних інституцій в цілому, що значною мірою проєктується й на вітчизняну банківську систему.

Опоненти наведених вище тез, як правило, наголошують, що ознакою довіри до банківської системи є зростання сум депозитів на рахунках цих установ. Утім, новітня історія свідчить, що будь-які більш-менш серйозні економічні та політичні збурення в Україні призводили до доволі стрімкого відпливу коштів із банківських депозитів, особливо, з рахунків домогосподарств. Саме

соціально-політичні протиріччя в українському суспільстві справляють значний дестабілізуючий вплив на роботу банківської системи.

Відсутність впевненості у майбутньому є чи не найпотужнішим чинником, що обмежує терміни розміщення коштів на депозитних рахунках (особливо домогосподарств). А напрацьоване за багато років стереотипне прагнення до швидкого збагачення у поєднанні з недовірою до державних інститутів підштовхує ставки по депозитах вгору. У свою чергу, банкіри за таких обставин, по-перше, віддають перевагу саме швидким видам заробітків, в тому числі й спекулятивного характеру, а, по-друге, прагнуть відпрацьовувати різноманітні схеми примноження своїх доходів за одночасної мінімізації власних зобов'язань. А це тягне за собою зростання відсоткових ставок за кредитами й схильність банкірів до надання саме короткотермінових позик.

Для подолання негативного впливу перелічених вище чинників потрібен відповідний консенсус в українському суспільстві та час для звикання суспільства в цілому до нових умов функціонування фінансових відносин. На жаль, протягом найближчих двох-трьох років розраховувати на таке немає підстав. Тому процес структурного збалансування депозитного й кредитного портфелів українських банків поки відбуватиметься досить поступово. При цьому, звичайно, можливі рецидиви дестабілізації роботи окремих вітчизняних банків і всієї банківської системи в цілому.

Водночас українські банки за будь-яких обставин прагнуть оптимізувати свою кредитну й депозитну політику, оскільки саме цей баланс справляє визначальний вплив на рентабельність їх бізнесу. Зокрема, оскільки на початку нинішнього року вартість кредитних ресурсів дешевшала швидше від вартості депозитів, то, за даними НБУ, процентна маржа банків у січні 2013 р. порівняно з груднем 2012 р. зменшилась на 0,9 п. п. до 3,1 п. п. У післякризовий період найвищого рівня процентна маржа банків в Україні (в інтервалі 5–7 п. п.) сягала у 2011 р. Причому протягом восьми місяців 2011 р. процентна маржа банків становила 6 п. п. і більше. У той період у банках відносно дешевшими були і депозит, і кредити. А у 2012 р., через брак фінансових ресурсів в українських банках, ціна депозитів зростала вищими темпами, ніж ціна кредитів, що й призвело до зменшення процентної маржі банків.

У січні–лютому поточного року доходи вітчизняних банків зросли на 9,7 % у порівнянні з аналогічним періодом 2012 р. (до 25,4 млрд грн), а витрати – на 12,7 % (до 24,6 млрд грн). Таким чином, прибуток банківської системи за перші два місяці поточного року становив 0,8 млрд грн. За підсумками 2012 р. банківська система України одержала 4,89 млрд грн прибутків. У попередні післякризові роки вітчизняна банківська система в цілому була збитковою.

Однак, попри наявність позитивних тенденцій розвитку банківської системи, зберігаються й певні загрози економіко-психологічного та макроекономічного характеру, що можуть у подальшому призвести до її дестабілізації. Так, генеральний директор Platinum Bank Г. Краснов зазначає, що населення

очікує на девальвацію гривні, а за таких умов неможливе зниження депозитних ставок у банках, що є досить негативним для процесу кредитування вітчизняної економіки, на чому наголошувалось вище. Вихід з цієї ситуації, на його думку, полягає у переході на плаваючий валютний курс. Зрозуміло, що це дуже болюче політичне рішення, адже 99 % населення нашої країни асоціює фіксований курс гривні – долару США з економічною стабільністю України в цілому.

Як зазначив экс-заступник голови НБУ О. Савченко, українська валюта є найбільш недооціненою валютою у світі – за розрахунками міжнародних організацій курс гривні мав би бути зараз на рівні 3,9–4 грн за 1 дол. США. Чим більше недооцінена національна валюта відносно долара, тим менш компетентна фінансова влада відповідної держави. Причому це не провина камінь в город теперішньої влади – це стосується всієї нашої 20-річної історії, вважає він. Всі свої макроекономічні проблеми Україна завжди вирішувала за рахунок девальзації національної валюти. А це перекладання державних проблем на конкретний бізнес. В результаті виграють погані, а програють хороші, – наголосив О. Савченко. Є потужні стимули тримати стабільним обмінний курс гривні, але є і негативний момент – дефіцит платіжного балансу, особливо поточного рахунку. Україна потроху рухається до передкризової ситуації, підштовхуючи гривню до девальзації.

Але найбільша проблема, пов'язана з періодичним знеціненням гривні – закладання девальваційних ризиків у ставку за депозитами. «Поки ми не зруйнуємо цю систему, у нас буде патова ситуація: великі депозитні ставки, великі кредитні ставки, нема кому давати кредити. Тому єдиний вихід з цієї ситуації – перехід до інфляційного таргетування, європейської монетарної моделі, бо наразі Україна має радянську модель керування банківською системою. Базова суть інфляційного таргетування така: банки мають альтернативне джерело отримання ліквідності, і цим джерелом є Національний банк. І процентна ставка тісно пов'язана з інфляційною ставкою. Якщо інфляція на нулі, то зараз ставка рефінансування мала б бути 2–3 %, як і в Європі. Звичайно, це була б потужна відповідь банківської системи на високі депозитні ставки, і система би прийшла в рівновагу», – сказав О. Савченко. Він також додав, що нещодавно Президент України дав завдання НБУ перейти до інфляційного таргетування. Однак, крім такого кроку необхідна також валютна лібералізація. Адже, за словами О. Савченко Україна, по суті, єдина країна в світі, яка лишила в себе систему валютного регулювання і контролю, і все це блокує ліквідність ринку, робить кредити дорогими.

Звичайно, деякі положення висловлених О. Савченко пропозицій можуть розглядатись як суперечливі. Адже валютна лібералізація підвищує вразливість гривні до потенційних атак міжнародних фінансових спекулянтів. А передбачити реакцію населення, як клієнта вітчизняної банківської системи, на перманентні коливання обмінного курсу гривні до долара США досить

складно. І на початковій стадії валютної лібералізації українську банківську систему, поза всяким сумнівом, буде сильно лихоманити. Це матиме негативні наслідки, масштаби яких достеменно визначити поки не має змоги.

Утім, регулярна й доволі помітна девальвація гривні та закладання девальваційних очікувань у величину відсоткових ставок по гривневих депозитах є доконаними фактами, які обов'язково треба брати до уваги при оцінці перспектив розвитку не лише вітчизняної банківської системи, а й української економіки в цілому. Адже практикою доведено, що високі відсоткові ставки по кредитах у національній валюті серйозно гальмують інвестиційні процеси в українській економіці.

(Продовження в наступному номері).

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Альтернативна енергетика в Україні

Українські електростанції на відновлюваних джерелах енергії (ВДЕ) за підсумками 2012 р. згенерували 815,9 млн кВтг електроенергії – що у 2,2 раза (на 444,9 млн кВтг) більше, ніж у 2011 р. Такі цифри оприлюднені у звіті Національної комісії, яка здійснює державне регулювання у сфері енергетики.

За інформацією Національної комісії, лідером за динамікою збільшення виробітку і за кількістю виробленої електроенергії опинилася сонячна енергетика. Сонячні електростанції (СЕС) у 2012 р. збільшили в 11 разів відпуск електроенергії у мережу в порівняно з 2011 р. – із 30,1 млн кВтг до 333,6 млн кВтг, вітроелектростанції (ВЕС) – у 2,9 раза, із 89 млн кВтг до 257,5 млн кВтг, електростанції на біомасі – 1,8 раза, із 9,6 млн кВтг до 17,7 млн кВтг. Малі гідроелектростанції (ГЕС) у 2012 р. відпустили в мережу 171,9 млн кВтг електроенергії на 15 % менше, ніж у 2011 р. (203,4 млн кВтг). Встановлена потужність СЕС, за даними НКРЕ, протягом минулого року зросла вдвічі (на 183,4 МВт) – до 371,6 МВт, ВЕС – на 32,4 % (на 47,4 МВт), до 193,8 МВт, електростанцій на біомасі – на 47,6 % (на 2 МВт), до 6,2 МВт, малих ГЕС – на 3,8 % (на 2,7 МВт), до 73,5 МВт.

Сьогодні розвитку альтернативної енергетики приділяють значну увагу. Прогнозується, що до 2030 р. на частку поновлюваних джерел припадатиме половина світових потужностей з вироблення енергії. Про це, зокрема, повідомляється в дослідженні New Energy Finance, підготовленому агентством Bloomberg.

За словами експертів, зміни на ринку «зеленої» енергетики призведуть до того, що на поновлювані джерела енергії припадатиме 69–74 % нових потужностей, введених у дію до 2030 р. Щоб досягти таких результатів, аль-

тернативна енергетика повинна зростати мінімум на 6,7 % на рік. Торік щорічні витрати на проекти, пов'язані з виробництвом «чистої» енергії, становили 190 млн дол. Це на 37 % більше, ніж прогнозувалося у 2011 р. До 2030 р., за прогнозами експертів, цей показник повинен збільшитися до 630 млрд дол.

Як зазначають оглядачі, установка потужностей з вироблення 1 ГВт (задовольняє потреби 800 тис. будинків у США) «чистої» енергії нині обходиться на 10 % дешевше, ніж очікувалося у 2011 р. Компанії збільшили витрати на пристрої з виготовлення відновлюваної енергії завдяки спаду їх вартості. Зниження цін відбулося багато в чому завдяки політиці Китаю, який надає своїм виробникам сонячних панелей і вітрогенераторів державну допомогу. Субсидії КНР призвели до зростання конкурентоспроможності китайських компаній і перенасичення ринку, у результаті чого і впали ціни на товари.

На думку експертів, у зв'язку з обвалом цін на вітрогенератори і сонячні панелі близько 30 % компаній, зайнятих виробництвом устаткування для вироблення «зеленої» енергії, були змушені попросити захисту від кредиторів, почавши процедуру банкрутства. Серед них – німецька Q-Cells, китайська Suntech, американська Solyndra.

Водночас зміни, які зашкодили виробникам, дали змогу забудовникам встановити більше, ніж планувалося, потужностей з вироблення відновлюваної енергії. При цьому, як відомо, збільшення енергетичних потужностей, які виробляють «зелену» енергію, матиме наслідком швидке підвищення тарифів. Зокрема, так вважає експерт з питань розвитку електроенергетики С. Дяченко. «Економіка буде летіти. Буде йти подорожчання електроенергії, якщо зараз інтенсивно розвивати “зелену” енергетику», – вважає експерт.

Проте під час проведення щорічного Українського енергетичного форуму віце-прем'єр-міністр Ю. Бойко повідомив про збільшення виробництва альтернативної енергії в енергобалансі України з 1,5 до 11 %. Також він відмітив часткову заміну традиційної енергетики «зеленою» електроенергетикою. «Ми маємо амбітні плани щодо поновлюваних джерел енергії. До 2020 р. хочемо замінити 11 % традиційної енергетики альтернативою. Зараз ця частка становить лише 1,5 %», – заявив Ю. Бойко.

Разом із тим, якпишуть ЗМІ, Україна посіла 29-те місце в рейтингу країн щодо привабливості для інвестицій у відновлювану енергетику. Про це йдеться в дослідженні: «Індекси привабливості країн з точки зору інвестицій у відновлювану енергетику», яке щоквартально проводить міжнародна компанія Ernst&Young, повідомляє її прес-служба. Індекси розраховуються для 40 країн із присвоєнням балів національним ринкам відновлюваної енергетики та відповідній інфраструктурі з урахуванням її придатності для застосування конкретних технологій.

Відновлювана енергетика переживає переломний етап у зв'язку з тим, що розвинуті країни згортають щедрі програми її субсидування, а ринки, що

розвиваються, розробляють стратегії зниження витрат, щоб стимулювати конкуренцію з видобувними видами палива.

У III кварталі 2012 р. Китай зберіг за собою перше місце в рейтингу All Renewables Index, але втратив один бал, оскільки в його сегменті сонячної енергетики триває процес консолідації, спрямований на розширення масштабів установки сонячних панелей у країні і раціоналізацію надання державної підтримки. Крім того, останнім часом спостерігається значний вплив інвестицій з Китаю в країни Африки і Південної Америки. США також втратили півтори пункти в III кварталі, поступившись другим місцем Німеччині.

Експерти зазначають, що уряд Німеччини підвищив для країни цільовий показник вироблення електроенергії з відновлюваних джерел, яка повинна становити 40 % до 2020 р. Німецька влада також робить політичні кроки, щоб стимулювати стійке зростання, однак зниження індексу відображає заплановані на найближчий час зміни, а саме можливе скорочення субсидій для сонячної та вітрової енергетики й виробництва енергії з біомаси.

Разом із тим Німеччина готова вкладати гроші в «зелену» енергетику України. Як зазначають експерти, у Німеччині переконані, що Україна має великий потенціал для розвитку відновлюваних джерел енергії. Про це, зокрема, заявив представник федерального міністерства довкілля, охорони природи та безпеки ядерних реакторів Ю. Кайнгорст. Уряд у Берліні ділиться з українськими партнерами досвідом у цій галузі і допомагає залучити інвесторів. «Ми ведемо переговори відразу з кількома українськими міністерствами, обговорюємо економічні та правові питання, наприклад, як зробити більш ефективною політику фінансування галузі, які технології краще застосовувати в місцевих умовах. Зрештою, ми плануємо реалізацію ряду пілотних проєктів», – пояснив Ю. Кайнгорст.

За його словами, оскільки Україна багата на землі сільськогосподарського призначення, то розглядаються і проєкти з використанням біомаси. «Тому ми співпрацюємо з Міністерством аграрної політики», – зазначив експерт.

Він також наголосив, що Україна зацікавлена у використанні німецького досвіду, і Німеччина готова ним ділитися.

Експерт переконаний, що найбільшою перешкодою для інвесторів є масштабні субсидії на традиційні енергоносії, які штучно занижують ціни на енергію з них. Це ускладнює появу на ринку «зеленої» енергії, на яку не існує подібних дотацій. «Тому ми вважаємо правильним шляхом, з одного боку, поступове скорочення дотацій на традиційні енергоносії, а з іншого – запровадження тимчасових субсидій на енергію з відновлюваних джерел», – пояснив Ю. Кайнгорст. Він також зазначив, що існуючі дотації (на відновлювану енергію, «зелений тариф») недостатньо чітко врегульовані, на них важко будувати розрахунки. «Інвесторам неясно, на які субсидії вони можуть розраховувати і як довго. А інвесторам потрібні гарантії, причому довгострокові. Тільки за таких умов у країну можна залучити іноземний капітал», – зазначив експерт.

Німецький професор Е. Гюнгес, який очолює Міжнародний центр досліджень геотермальної енергії, вважає, що майбутнє за «геотермальними технологіями». Подібну думку висловлює і український професор Д. Рудаків, завідувач кафедри гідрогеології та інженерної геології Національного гірничого університету (м. Дніпропетровськ).

Експерти зазначають, що зростаючі ціни на нафту та газ сприяють підвищенню інтересу до використання відновлюваних джерел енергії як запоруки енергонезалежності держави. У багатьох країнах альтернативна енергетика та геотермальна енергія зокрема використовуються як одні з основних джерел енергії. Китай є світовим лідером у використанні геотермальної енергії, за ним ідуть Швеція і США. Четверте місце посідає Ісландія. В її столиці Рейк'явіку майже 90 % будинків постачаються гарячою водою з геотермального родовища.

За словами Е. Гюнгеса, існує багато способів перетворити тепло в інші форми енергії. «Так, наприклад, за допомогою парової сили можна зробити з тепла електроенергію або навпаки – перетворити його в холод. Останнє рішення може бути використане в майбутньому, зважаючи на глобальне потепління та екологічні зміни. Геотермальна енергія належить до одного з провідних варіантів забезпечення стійкого енергопостачання, а власне Земля вже благає про те, щоб людство використовувало її енергію», – вважає експерт.

За інформацією ЗМІ, співпраця Німеччини та України в галузі геотермії вже має певну традицію. Генеральне консульство в Донецьку відкрило для України й особливо для Донбасу цікаве та майже нове поле альтернативного використання енергії. Починаючи з 2011 р., Консульство організувало дві конференції у співпраці з Центром геотермії у Бохумі, під час яких німецькі та українські експерти, учені та представники промисловості могли зустрітись й обговорити можливості застосування тепла земних надр, починаючи від використання його в приватних будинках і аж до виробництва струму на децентралізованих електростанціях.

На думку експертів, вступивши до Європейського Енергетичного Співтовариства, Україна зробила свій вибір на користь відновлюваних джерел енергії як економічно вигідних та екологічно чистих. Кожна країна обирає свій шлях енергонезалежності: це вже не просто доцільно, а необхідно. І залежно від природних факторів обирається той вид відновлювальних джерел енергії (ВДЕ), який є найбільш ефективним для даної території. Найбільш привабливими для інвесторів в Україні стали вітрова, сонячна та біоенергетика – залежно від регіону, та експерти не виключають, що може змінитися бачення перспектив геотермальної енергетики в Україні також.

Ще один німецький фахівець, заступник начальника політичного підрозділу Greenpeace у Берліні Т. Мюнхмеєр, зазначив, що розвиток відновлювальної енергетики дає можливість створювати нові робочі місця та знижує рівень безробіття серед населення. «На сьогодні, відновлювальна

енергетика у Німеччині вже створила 380 тис. робочих місць ... Для порівняння, у вугільній галузі країни залишаються задіяними 50 тис. чол.», – зазначив він.

Т. Мюнхмеер вважає, що вугільна галузь була опорою економіки Німеччини в 50-ті та 60-ті роки, однак на сьогодні ситуація кардинально змінилася. «Коли в деяких землях кажуть, що не потрібно йти від вугільної енергетики через втрату робочих місць – це просто міф», – зазначив він.

За словами експерта, рішення про перехід Німеччини на відновлювані джерела енергії є твердим, дискутуються лише тимчасові параметри цього процесу.

На думку багатьох експертів, цей досвід Німеччини також може стати в нагоді для України. За даними Асоціації учасників ринку альтернативних видів палива та енергії України (АПЕУ), у 2010–2012 рр. інтенсивний розвиток відновлюваної енергетики в нашій країні дав змогу створити близько 15 тис. нових робочих місць. За прогнозами асоціації, у найближчі два роки подальше освоєння поновлюваних джерел енергії забезпечить роботою ще 60–70 тис. осіб.

Крім того, створюються умови для розвитку інших галузей економіки, які задіяні у виробництві деталей альтернативних електростанцій. Зокрема, як інформують ЗМІ, запорізький «Завод напівпровідників» у 2010 р. відновив виробництво полікремнію, основної сировини для фотоелектричних модулів, німецька компанія Fuhrlander у 2012 р. запустила виробництво сучасних вітрогенераторів у Краматорську на базі раніше набутих потужностей Краматорського заводу важкого верстатобудування. Крім того, німецький концерн АЕГ у минулому році налагодив випуск устаткування для сонячних електростанцій на виробничих потужностях українських підприємств.

Україна останні два роки розвиває поновлювану енергетику інтенсивніше, ніж традиційну. Станом на початок квітня 86 компаній експлуатували 139 електростанцій на поновлюваних джерелах енергії, у тому числі 43 фотоелектричні установки.

За словами експертів, Україна є одним з найбільших у Європі виробників сонячних батарей та компонентів до них, щоправда, часто вони є дорожчими за імпортні аналоги. Проте українці не лише копіюють іноземні «сонячні» технології, а й мають власні наукові розробки у цій сфері. Недавно американський журнал R&D Magazine зарахував до ста кращих наукових розробок світу автономну систему енергозабезпечення, яку винайшли працівники Національного університету «Львівська політехніка». Цей прилад може живити побутові прилади, заряджати мобільний телефон або освітлювати невелике приміщення. Систему, що ловить розсіяне світло, можна, наприклад, пришити на господарську сумку чи туристичний намет.

Проте, як зазначає енергетичний експерт, директор премії Green Awards Ukraine Ю. Березовська, мала сонячна енергетика в Україні розвивається в рази повільніше, ніж у розвинутих державах, через низку підводних каменів. «Механізм державного стимулювання виробництва електроенергії з сонячних

батареї у приватних будинках не працює. Із початку наступного року закон дозволить підключати до мережі виробників сонячної енергії потужністю до 10 кВт. “Зелений тариф” для них становитиме майже 4 грн за 1 кВтг. Як приєднувати ці маленькі електростанції до мережі – досі незрозуміло посадовцям. Національна комісія з регулювання енергетики має розробити цей порядок», – вважає експерт.

Вона акцентує увагу на тому, що невідомо, ні які документи мають готувати люди, ні те, чи платитиме їм за електроенергію обленерго чи інші структури. Бо нині навіть великим компаніям важко підключити сонячні потужності до мережі. За словами Ю. Березовської, в Україні, де більше сонячних годин на рік, ніж у половині країн ЄС – приватні сонячні батареї на дахах залишаються скоріше винятком, і їхні власники змушені, фактично, мати в будинку дві окремі електромережі: централізовану, і свою – сонячну.

Тим часом великі сонячні електростанції в Україні стрімко розвиваються і не мають великих бюрократичних перепон. У Криму діє найбільша сонячна електростанція у Європі, а всі разом українські сонячні потужності цього року перевищили 600 МВт.

За словами експертів, використання альтернативних джерел енергії в Криму дало змогу знизити залежність півострова від поставок електроенергії з материкової частини України. Як зазначив перший заступник голови Республіканського комітету АРК з палива, енергетики та інноваційної політики В. Жданов, у 2012 р. приріст виробітку електроенергії в Криму власними генеруючими потужностями становив майже 30 %. «Це дало змогу знизити залежність півострова від поставок електроенергії з материкової частини України», – наголосив В. Жданов.

Він також повідомив, що за підсумками минулого року частка електроенергії власного виробітку в загальному обсязі споживання становила 19,5 %. У попередні роки цей показник становив від 10 до 15 %.

За словами В. Жданова, зростання частки альтернативних джерел енергії в Криму відбувається, насамперед, завдяки інвестиційним проектам з будівництва сонячних електростанцій. Сумарна потужність введених на півострові сонячних парків на сьогодні становить 230 МВт, а річний виробіток – 303 млн кВтг електроенергії. Загалом за рахунок використання енергії сонця і вітру генерація електроенергії в Криму досягла 350 млн кВтг, що у п’ять разів перевищує відповідні показники 2011 р.

В інших регіонах України також приділяється увага альтернативним джерелам енергетики. Зокрема, компанія «Енергоінвест» ввела в дію третю чергу Гальжбівської сонячної електростанції у Ямпільському р-ні Вінницької обл. Про це повідомив президент компанії В. Житник. «Введення третьої черги Гальжбівської СЕС дозволило вивести електростанцію на планову потужність 1431 кВт. Її будівництво розпочалося 2011 р. і коштувало компанії близько 35 млн грн. Електроенергія, яку відтепер вироблятиме ця сонячна

електростанція, може забезпечити потреби 1100 середніх домогосподарств сільської місцевості», – зазначив В. Житник.

За його словами, це вже друга сонячна електростанція, збудована компанією на Вінниччині, – у 2012 р. в Ямпільському р-ні було введено в експлуатацію Слобода-Бушанську СЕС потужністю 1875 кВт.

Як інформують ЗМІ, до 2015 р. ТОВ «Енергоінвест» планує збудувати на території області ще дві СЕС – по одній у Піщанському та Калинівському районах, у спорудження яких буде інвестовано щонайменше 70 млн грн.

Разом із тим, як зазначають експерти, зміни до українського законодавства передбачають, що повний «зелений тариф» отримають лише ті з них, хто значною мірою використовує українські матеріали та обладнання. Відтак іноземні інвестори почали продавати свої сонячні потужності в Україні найбільшим гравцям місцевого ринку. Експерти наголошують, що зростання цього сектору може призупинитися, однак зменшення частки сонячної енергії в енергобалансі країни навряд чи відбудеться.

Розвиток сонячної енергетики, зокрема і в приватних помешканнях – є одним із пріоритетів чинної влади. Таку думку висловив заступник голови Комітету Верховної Ради з паливно-енергетичного комплексу О. Зарубінський (фракція Партії регіонів), один з авторів законодавства про «зелений тариф». «У розвитку альтернативної енергетики виробництво сонячної енергії є ключовим питанням. Україна увійшла до 30 країн світу з найпривабливішою для інвестицій сонячною енергетикою. Ми створили найбільший парк сонячних батарей у Європі, і продовжуємо розвиватися. Навіть держави, які мають менше сонячних днів на рік, ніж Україна, активно використовують сонячні батареї в побуті. І для нас це вже питання не майбутнього – а сьогодення», – запевнив О. Зарубінський. Він також зазначив, що сьогодні влада працює над тим, як дати можливість приватним помешканням підключати свої сонячні панелі до національної мережі.

Більшість експертів з оптимізмом дивляться в майбутнє і відзначають, що українська «зелена» енергетика може щорічно залучати більше мільярда доларів прямих іноземних інвестицій. Це пов'язано з привабливими тарифами на таку енергію, що встановлені в Україні, а також з можливістю виробництва на території нашої країни енергетичного обладнання для реалізації нових інвестиційних проєктів. Таку думку, зокрема, висловив експерт Інституту енергетичних стратегій Ю. Корольчук.

Він зазначив, що, незважаючи на існування «зеленого тарифу» вже останні два роки, серйозний інтерес іноземців до цієї галузі проявився тільки зараз. Це, на думку експерта, пов'язано з тим, що Україна вже досягла конкретних результатів. Крім того, за словами Ю. Корольчука, міжнародна аудиторська компанія Ernst&Young, яка для багатьох компаній є інвестиційним радником, у цьому році почала включати Україну до переліку найбільш привабливих країн для «зелених» інвестицій. «Один з основних факторів, який приваблює

іноземних інвесторів, полягає в тому, що у нас вже два роки діє спеціальний «зелений тариф», який за розмірами можна порівняти з європейськими показниками. Його виплачують компаніям, які розвивають вітряні і сонячні електростанції, міні-ГЕС, з початку цього року можливість отримати «зелений тариф» отримали підприємства, які виробляють біогаз, переробляють біомасу», – повідомив Ю. Корольчук.

За його словами, за останні три роки в українські сонячні й вітряні електростанції було вкладено близько 3 млрд дол. інвестицій, тобто приблизно по мільярду доларів на рік. Такі обсяги, на думку експерта, є орієнтиром при реалізації реалістичного сценарію, у той же час за більш оптимістичної ситуації ці суми можуть бути набагато вищі.

За інформацією ЗМІ, нещодавно Міністерство екології та природних ресурсів повідомило, що Україна отримала 30 млн євро для реалізації спільних проектів у сфері «зеленої» енергетики. Серед пріоритетів – проект із виробництва й постачання теплової та електроенергії за рахунок збору біогазу шляхом переробки тваринницьких органічних відходів; проект із модернізації теплових станцій у м. Севастополі; проект із будівництва вітроустановок з метою створення автономного вітропарку для енергозабезпечення Дніпровського машинобудівного заводу; проект зі збору метану та виробництва електроенергії у містах: Лисичанськ, Дніпродзержинськ, Енергодар, Мелітополь, Бердянськ. Раніше Європейський банк реконструкції і розвитку повідомляв, що планує інвестувати в українську «зелену» енергетику 10 млн євро – отже, на сьогодні можна впевнено прогнозувати зростання частки виробництва «зеленої» енергії в енергетичному балансі України (*УкрВиробництво «зеленої» енергії зросло більш ніж удвічі // <http://real-economy.com.ua>. – 2013. – 1.04; Експерти прогнозують бум «зеленої» енергетики // <http://real-economy.com.ua>. – 2013. – 23.04; Україна – 29 серед найкращих країн для інвесторів у «зелену» енергетику // <http://real-economy.com.ua>. – 2012. – 31.11; Електрика подорожує через «зелену» енергетику // <http://real-economy.com.ua>. – 2013. – 04.04; 11 квітня Україну відвідає експерт з геотермальної енергії професор Ернст Гюнгер // <http://www.osvita.org.ua>. – 2013. – 11.04; Чому в сонячній Україні обмаль сонячних батарей на дахах? // <http://www.radiosvoboda.org>. – 2013. – 16.04; В Україні очікується бум «зеленої енергетики» // <http://ua.for-ua.com>. – 2013. – 10.04; Кримське сонце дає змогу знизити енергетичну залежність півострова від материка // <http://www.ukrinform.ua>. – 2013. – 4.04; Нова сонячна електростанція запрацювала на Вінниччині // <http://www.ukrinform.ua>. – 2013. – 20.03).*

Наука – суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

6 березня міжнародний Центр космічного права при Інституті держави і права ім. В. М. Корецького НАН України та дослідницький Центр космічного права Університету Кейо (**Keio Advance Research Center for Space Law**) Токіо підписали угоду про співробітництво. З української сторони угоду підписала заступник директора центру, професор, академік Національної академії правових наук України Н. Малишева, з японської сторони – директор центру, професор К. Акасі.

Угода передбачає налагодження систематичного обміну інформацією щодо останніх досягнень та перспектив розвитку космічної політики та національних космічно-правових систем Японії та України; надання взаємної консультативної та методичної допомоги в розробці законопроектів у сфері космічної діяльності, в організації навчального процесу з космічного права, а також здійснення спільних наукових порівняльно-правових досліджень, у першу чергу у сфері космічного права та політики.

Під час урочистої церемонії підписання перед присутніми виступив голова постійного Комітету з міжнародних справ палати представників парламенту Японії, представник правлячої Ліберально-демократичної партії Японії, депутат Катсуюкі Каваї, який зазначив, що Україна стала першою державою, з якою японська сторона підписала угоду в зазначеній сфері.

Він також наголосив, що Україна володіє не тільки визнаним практичним досвідом подолання наслідків техногенної аварії на Чорнобильській АЕС і наразі активно допомагає дружньому японському народу долати наслідки аварії на АЕС «Фукусіма-1», але також має потужний потенціал у сфері дослідження і використання космічного простору, впровадження і забезпечення науково-технічних космічних програм у мирних цілях, значну інтелектуальну власність у космічному законодавстві (*Вголос (<http://vgolos.com.ua/zhyttya/news/13333.html>). – 21013. – 11.03*).

* * *

У Львові відбулося розширене засідання Комісії НАН України з вивчення українсько-польських історичних та культурних зв'язків під головуванням академіка НАН України М. Жулинського. На засіданні розглядалось питання історичного аспекту та суспільного резонансу запланованих на червень – липень 2013 р. в Польщі відзначень трагічних подій на Волині в 1943 р. Учасники зійшлись на думці про неприйнятність обмеження подій польсько-українського конфлікту у 30–40-х роках минулого століття лише подіями на Волині. Підкреслювалась також різниця у підходах між ук-

раїнською та польською сторонами щодо підрахунку жертв кривавих подій. Особливу стурбованість викликала політична заангажованість офіційних відзначень трагічних подій на Волині у 1943 р.

Академік М. Жулинський підсумував думки учасників і повідомив, що за результатами засідання буде підготовлено відповідний висновок Комісії НАН України з вивчення українсько-польських історичних та культурних зв'язків, який буде направлено на ім'я Президента України та Кабінету Міністрів.

Волинська трагедія – обопільні етнічні чистки українського і польського населення, здійснені Українською повстанською армією та польською Армією Крайовою за участі польських батальйонів шуцманшафту та радянських партизанів у 1943 р. під час Другої світової війни на Волині. Є частиною масштабного польсько-українського міжетнічного конфлікту 1940-х років. Існують різні версії подій на Волині, унаслідок яких загинули десятки тисяч поляків та тисячі українців. У Польщі існує доволі потужний правий «кресовий рух», який використовує події 1940-х для зображення українців як різунів і паліїв.

Нещодавно в Любліні польські історики обговорювали Волинську трагедію без участі українців. Керівник Інституту національної пам'яті Польщі в односторонньому порядку покладає провину за українсько-польський міжетнічний конфлікт 1940-х на українців, називаючи трагедію «різаниною» і «геноцидом».

У червні 2011 р. повідомлялося про плановане прийняття ВР і польським Сеймом спільної заяви щодо подій українсько-польського протистояння часів Другої світової. Заява досі не прийнята (*Науковці обговорили політичну заангажованість 70-річчя Волинської трагедії // Волинська правда* (<http://www.pravda.lutsk.ua/ukr/news/48979>). – 2013. – 11.03).

* * *

Мала академія наук України та Аргонська національна лабораторія (АНЛ) підписали меморандум про співпрацю у сферах наукової, технологічної, технічної і математичної освіти.

У підписаному меморандумі сторони окреслили напрями співпраці у сферах наукової, технологічної, технічної і математичної освіти. У його рамках заплановано наукові практичні заняття для педагогів МАН України, відеоконференції і відеолекції, конференції і семінари з питань наукової, технологічної, технічної і математичної освіти, залучення вчителів МАН і наукового персоналу «Аргону» до розроблення передових навчальних модулів для дітей середнього та старшого шкільного віку тощо.

Ще один цікавий напрям можливої співпраці – дистанційне керування електронними приладами у веб-інтерфейсі: якщо учнів цікавить, як відтворюються структури молекул, вони можуть зі свого комп'ютера керувати спеціальними приладами АНЛ, отримувати через Інтернет дані для своїх досліджень.

АНЛ (біля Чикаго) є однією з найбільших лабораторій, які здійснюють науково-технічні дослідження при Департаменті енергетики США. Понад 1200 науковців і техніків лабораторії мають на меті вирішити найважливіші завдання у сфері енергетики, навколишнього середовища та національної безпеки. Основні напрями досліджень – обчислювання, екологія, медицина, біологія, енергетика, хімія, технічні науки, фізика високих енергій, матеріалознавство тощо. АНЛ зацікавлена у вивченні досвіду педагогів Малої академії наук, оскільки «Аргон» приділяє значну увагу галузі освіти – щороку в лабораторії працюють до 200 студентів, які беруть активну участь у різних проектах (*Західна інформаційна корпорація* (<http://zik.ua/ua/news/2013/03/12/398061>). – 2013. – 12.03).

Альтернативні джерела енергії

Близько 4,6 млрд грн капітальних інвестицій планується залучити в 2013 р. до Одеської області завдяки впровадженню проектів альтернативної енергетики. Такі дані повідомив, спілкуючись з журналістами, заступник голови обласної державної адміністрації, керівник апарату П. Хлищов.

«По итогам 2012 г. Одесская область заняла первое место среди регионов Украины по объемам привлечения капитальных инвестиций. В прошлом году в развитие альтернативной энергетики инвесторы вложили 3,6 млрд грн. В этом году мы планируем привлечь еще порядка 4,5–4,6 млрд грн. В этом году в Одесской области запланировано окончание строительства двух солнечных электростанций, расположенных в южных районах, а также строительство еще пяти новых электростанций на севере области. Это даст положительный эффект для развития области благодаря созданию новых рабочих мест, а также за счет поступлений от уплаты за аренду земли», – пояснил П. Хлищов.

За його словами, позитивний ефект для розвитку Одеської області впровадження технологій альтернативної енергетики вже дало – крім істотної економії ресурсів енергопостачання, забезпечено стабільне надходження коштів до місцевих бюджетів від сплати за оренду землі. «Хочу сказати, що сонячна енергетика уже дала дополнительный эффект – порядка 6 млн арендной платы в год поступает в бюджеты сельских советов и районных советов. Планируется увеличение этой цифры еще в полтора-два раза», – наголосив він (*Одеська обласна державна адміністрація* (<http://oda.odessa.gov.ua/oda-news/petro-hlicov-blagodarya-vnedreniyu-proektov-al-ternativnoj-energetiki-odesskaya-oblast-v-2013-godu-poluchit-okolo-4-6-mlrd-grn-k>). – 2013. – 5.03).

* * *

У 2013 р. в Україні очікується збільшення вітроенергетичних потужностей на 200–250 МВт. Такий прогноз наводиться в «Огляді ринку вітроенергетики України за 2012 рік» від Української вітроенергетичної асоціації (УВЕА), який є в розпорядженні інформаційно-аналітичного ресурсу «Української енергетики».

У документі зазначається, що до кінця поточного року вітроенергетичні потужності становитимуть 500–550 МВт, а до кінця 2015 р. встановлена потужність вітроенергетики України може досягнути 900 МВт – 1ГВт.

Нагадаємо, за даними УВЕА сумарна потужність вітроенергетики, станом на 2012 р., становила 301,8 МВт. За останніми даними НЕК «Укренерго», у 2012 р. введено в експлуатацію нові вітрові електростанції сумарною потужністю 141,5 МВт. Як повідомлялось, у поточному році ТОВ «Вінд Пауер» планує збільшити потужність Ботієської вітроелектростанції (ВЕС) до 200 МВт. Сумарна потужність вітроенергетичних проєктів ТОВ «Управляюча компанія «Вітропарки України», які в активному будівництві в поточному році, становить 80 МВт (*Українська енергетика // UA-Energy.org (<http://ua-energy.org/post/30046>)*).

* * *

Значна увага в енергетичній політиці Полтавської області приділяється впровадженню відновлюваних джерел енергії. Перспективним напрямом такої політики є збір, переробка та споживання біомаси. Про це йшлося під час робочої зустрічі у першого заступника голови облдержадміністрації В. Животенка з керівником проєкту «Енергія природи» П. Крайсвітнім.

У квітні 2012 р. між Лубенською міською радою, ОКП «Лубнитеплоенерго» та групою «Фітоф'юелз» було підписано меморандум щодо забезпечення територіальної громади міста теплом та енергією з відновлювальних джерел. У грудні 2012 р. сесією Лубенської міської ради, за ініціативи групи «Фітоф'юелз» та її міжнародних партнерів затверджено міську програму «Енергія природи. Сталий розвиток громади згідно зі стандартом NTA на 2013–2027 роки». До Контрольного комітету програми увійшли представники провідних установ і організацій Нідерландів: Університету м. Вагенінген (технології збору переробки та споживання біомаси), інституту Saxion, Міжнародної екологічної фінансової корпорації «НЕФКО». З метою технологічно-фінансової реалізації та контролю загальну координацію дій нідерландських компаній та установ в Україні щодо проєкту проводить Посольство Королівства Нідерландів в Україні.

Під час реалізації зазначеного проєкту виникла необхідність вирішення ряду проблемних питань, які будуть обговорюватись під час візиту до Полтави аташе Посольства Королівства Нідерланди в Україні Е. Краєнбрінка.

Заходи підготовлені групою «Фітоф'юелз» в рамках реалізації міжурядової українсько-нідерландської програми «P4P» (*Полтавська обласна державна адміністрація* (<http://www.adm-pl.gov.ua/main/news2/detail/18412.htm>). – 2013. – 6.03).

* * *

Аналитики лондонской исследовательской компании GlobalData прогнозируют, что совокупный мировой объем установленных фотоэлектрических систем сделает рывок от 97 ГВт в 2012 г. до 329,8 ГВт в 2020 г. Таким образом, среднегодовой темп роста составит 16,5 %.

Рост фотоэлектрической промышленности в настоящее время стимулируется двумя основными силами. Первая, на макроуровне, заключается в глобальных целях энергетической безопасности, стабильности и независимости как развитых, так и развивающихся правительств. Эти цели проявляются в государственной политике поощрения и развития возобновляемых источников энергии. Вторую силу, на микроуровне, представляют финансирование и стимулы, предлагаемые солнечной промышленности национальными и региональными правительствами. В эту же группу стимулов следует отнести схемы финансирования для потребителей, а также сокращение затрат за счет технического прогресса.

По данным Госэнергоэффективности Украины, за последние два года в сферу энергоэффективности и возобновляемой энергетики привлечено 21 млрд грн инвестиционных средств. Основное внимание инвесторов направлено опять-таки на сферу солнечной энергетики – главным образом благодаря «зеленому тарифу», который за 2012 г. получило 14 солнечных электростанций. Общее количество солнечных электростанций, продающих электроэнергию по «зеленому тарифу», увеличилось до 41 (37 наземных и четыре крышные), что, несомненно, свидетельствует о повышении уровня прозрачности рынка. В 2012 г., по данным НЭК «Укрэнерго», в Украине введено в эксплуатацию солнечные электростанции суммарной мощностью 130,3 МВт, что увеличило общую мощность солнечных электростанций Украины до 317,8 МВт.

В ближайшие несколько лет в Украине планируется введение в эксплуатацию, кроме ныне действующих, еще 300 МВт новых мощностей в солнечной энергетике. В частности, будущие электростанции строятся в Новой Каховке, в Одесской области, Херсонской, Николаевской, Винницкой и Кировоградской областях. То есть наблюдается не только наращивание объемов генерации энергии, но и расширение географии солнечных станций.

Содействует развитию отрасли удешевление солнечных модулей (ежегодно на 10–15 %) за счет технологический и научных разработок. Так, КПД батарей возрос с 6 % в первых образцах до 30–35 % в современных. Именно 2012 г. зафиксировал в нескольких странах абсолютное выравнивание цены на

традиційну енергію і енергію, вироблювану за рахунок відновлюваних джерел енергії.

GlobalData також прогнозує, що розвиваючіся країни Європи, Південної і Центральної Америки, Близького Сходу і Африки будуть ключовими ринками в майбутньому. Підтверджують цей факт і українські експерти. Поряд з процесами структурізації вже розвинутих ринків відновлюваної енергетики, головним чином, країн Єврозони відбувається перерозподіл інвестицій на нові ринки. Таким чином, у нашої країни є шанс зайняти ту нішу, яка звільнилася в зв'язі з уповільненням розвитку галузі в Єврозоні і США.

Вступивши в Європейське енергетичне співтовариство, Україна зробила свій політичний вибір на користь відновлюваних джерел електроенергії. Великі промислові електростанції були першими, які не тільки підтвердили, що це можливо, але й продемонстрували успішний досвід.

В найближчі роки Україні можна очікувати вибух проектів будівництва саме малих дахових сонячних установок. Тепер на шляху досягнення амбіційних цілей дуже важливо створити чіткі правила гри на ринку, налаштувати механізми роботи і взаємодії в межах законодавчих норм в реальних проектах і заручитися підтримкою населення (*Українська енергетика // UA-Energy.org (<http://ua-energy.org/post/30257>). – 2013. – 13.03*).

Розробки та дослідження для агропромислового комплексу

Директор Інституту фізіології рослин і генетики, академік НАН України, Герой України В. Моргун:

«Разом із колегами з аграрної академії та фахівцями інституту створено принципово новий тип напівкарликової пшениці, що згодом отримало назву «зеленої революції». Річ у тім, що низькорослі сорти Борлауга – ярові, і вони не підходили для кліматичної зони України – вимерзли. Тому ні про яке зацікавлення не могло бути й мови. Двадцять один рік провідні фахівці України працювали над створенням короткостеблової озимої пшениці. Методом мутагенезу створено перший такий сорт – Киянка. Ця робота, що принесла економіці вагомий ефект, у 1997 р. була відзначена Державною премією України.

Завдяки генетичній енергії нового сорту забезпечується додатковий приріст урожаю в обсязі до 10 ц/га. Тому головний напрям селекційних досліджень – створення нових сортів з високим генетичним потенціалом продуктивності та якості. Усі створені в інституті сорти діляться приблизно на два класи: короткостеблові високоінтенсивні та середньорослі універсального призначення. Кормових сортів майже не випускаємо. Україна має

вирощувати зерно високої якості і продавати на світовому ринку не кормову пшеницю, а високоцінну. Це, по-перше, вигідно з економічної точки зору, а по-друге, соромно на українських чорноземах вирощувати кормову пшеницю.

Генетичний потенціал короткостеблових сортів підтверджений на практиці. Усі вони гарантовано дають 100 і більше центнерів зерна з гектара. Окремі сорти – Смуглянка, Фаворитка, Подолянка, Ятрань-60 визнані за національний стандарт (як найкращі на сьогодні в Україні). Фаворитка – це рекордсменка, що своїми якостями перевершує світові стандарти. На Черкащині цей сорт забезпечив урожай у 131,8 ц/га – це найвищий показник за всю історію хліборобства в Україні. По 100–115 ц/га зібрано на полях багатьох регіонів країни пшениці сорту Смуглянка. Це сорти для добрих господарів, які здатні на великих площах застосовувати сучасні технології.

Оскільки в Україні, на превеликий жаль, середня урожайність пшениці – 3 т, то науковці повинні орієнтуватися не тільки на кращих господарів, а й на “середняків”. Тому створюємо сорти універсального використання. Вони не вибагливі до умов вирощування, можуть висіватися по гірших попередниках, потребують менше мінеральних добрив, мають високу посухо- і морозостійкість. Це Подолянка, Богдана, Сонечко, Трипільська, Вінничанка. Генетичний потенціал цих сортів – понад 100 ц/га. Це переважно пшениці високої якості, які дуже широко висіваються на території України (в усіх географічних зонах). По суті, саме такі пшениці забезпечують стабільні валові збори зерна в Україні.

Тобто переконливо доводимо, що Україна здатна вирощувати врожаї вдвічі – втричі вищі, ніж ті, які отримують сьогодні в середньому по країні.

На сьогодні Інститут фізіології рослин і генетики утримує пріоритет у селекції озимої пшениці. Завдяки сортам Смуглянка, Золотокоса та Фаворитка наші базові господарства отримують високі врожаї в різних ґрунтово-кліматичних зонах. Так, у минулі роки дев'ять господарств отримали по 89–132 ц/га зерна сорту Фаворитка. Сорт Смуглянка забезпечив урожай в 100–108 ц/га у вісьмох базових господарствах, Подолянка – 90–114 ц/га у семи господарствах. Загалом 40 господарств України – це переважно холдинги та великі підприємства, де зернові культури вирощуються на величезних площах, отримують врожаї на рівні європейських і навіть вищі.

У цілому сорти інституту висіваються на площі 1,7 млн га, що становить 25 % посівних площ озимої пшениці в Україні. Валовий збір зерна із сортів ІФРГ становить 5,8 млн т, що на 82,8 % забезпечує потребу населення України в продовольчому зерні (7 млн т). Образно кажучи, чотири з п'яти окрайців хлібини, яку ми споживаємо, випечені із зерна наших сортів. Думаю, що це вагомий внесок у вирішення продовольчої проблеми і продовольчого достатку нашої держави.

У Державному реєстрі сортів рослин України сорти вітчизняної селекції становлять 52 %, а іноземної – 48 %. Утім, 80 % сортів і основні посівні площі

поки що займають пшениці вітчизняної селекції. Це передусім говорить про те, що селекція озимої пшениці й генетика в Україні на досить високому рівні. Лише сортів озимої пшениці нашого інституту в Державному реєстрі станом на 2012 р. налічується 54. Серед 67 установ-власників сортів, у т. ч. 19 іноземних, наш інститут посідає друге місце.

Інша серйозна проблема – сортова політика. Можна сказати, зараз її взагалі не існує. За нашими даними, у кожній області висівається понад 70 сортів озимої пшениці. Із більше ніж 200 сортів озимої пшениці, занесених до Державного реєстру сортів рослин, урожаї 100 і більше центнерів з гектара дає лише 21 сорт (тобто 10 %). Лише 10 % сортів генетично здатні оплачувати високими врожайми вкладені зусилля. Практикою доведено, що тільки завдяки правильному підбору сортів стосовно конкретних ґрунтово-кліматичних умов можна підвищити врожайність на 20 % і навіть більше.

Науково обґрунтована сортова політика повинна передбачати, по-перше, домінування у виробничих посівах озимої пшениці сортів вітчизняної селекції. Такі сорти найбільш пристосовані до наших умов, які є надзвичайно суворими. Засуха вже дісталася Полісся. Згадаймо, зокрема, 2003 р., коли 90 % озимини вимерзло. У минулі роки в Сумській і Харківській областях вимерзли посіви всіх іноземних сортів. Отож, зважаючи на стресові чинники, які в останні роки визначають рівень урожаю, сорти мають бути зимостійкими і посухостійкими.

По-друге, нові сорти повинні швидко впроваджуватися у виробництво. Це цілком реально при безпосередніх зв'язках господарств із науково-дослідними установами, а не через фірми-посередники, які сидять на Хрещатику. До речі, у нас запроваджена форма безпосередніх зв'язків: “інститут – холдинг”.

По-третє, необхідно покласти край існуючій практиці висіву в одній області великої кількості сортів, скажімо, 70 чи навіть 90. Якісне насінництво такої кількості сортів не можливе. При доборі сортів слід орієнтуватися на Державний реєстр, а не на пропозиції зацікавлених фірм.

І нарешті ще одна проблема, яка в нас не знаходить вирішення, – сплата роялті, що є головним джерелом фінансової підтримки селекції. Селекція рослин у світі є найінноваційнішою галуззю, де 12–15 % коштів спрямовується на її розвиток, що можна порівняти лише з інформаційними технологіями. У нас же 80 % господарств не платять роялті.

В інституті науковці розвивають ідею отримання в Україні врожаїв у 100 ц/га. Це нова для України філософія хліба. Я не перестаю повторювати, що хліб – це наша нафта і навіть більше, ніж нафта. Це – наше найдорожче багатство. І Україна має використати своє географічне положення і свій головний життєдайний ресурс – чорноземи на користь власної економіки (Моргун В. Сто тисяч академіка Моргуна / Бесіду вела Л. Суржик // *Дзеркало тижня. Україна* (http://gazeta.dt.ua/ECOLOGU/zamist-rekonstrukciyi-latannya-dirok-_html). – 2013. – 6–15.03).

Питання екології та уникнення техногенних катастроф

Проректор по науковій роботі Дніпропетровського державного аграрного університету, керівник Дніпропетровського відділення Всеукраїнської екологічної ліги, професор кафедри екології, доктор біологічних наук, академик Української екологічної академії наук Ю. Грицан вважає, що краще переробляти куриний помет на енергію, ніж зберігати під відкритим небом в накопичувачах, де він отруєлює повітря і воду. Об цьому він заявив в ході експертного опитування «Як ви оцінюєте ініціативу Агропромислової корпорації «Дніпропетровська» стосовно будівництва першого в СНГ енергетичного комплексу з виробництва теплової і електричної енергії при згорянні куриного помету?».

«Розвиток альтернативних джерел енергії дуже важливо в умовах зростаючих цін на газ і електроенергію. І будівництво заводу з виробництва теплової і електричної енергії при згорянні куриного помету – краще рішення. Нехай краще куриний помет переробляється на енергію, ніж лежить під відкритим небом в накопичувачах, отруєлює повітря і воду. Можливо робити з куриного помету сухі брикети, які будуть згоряти в спеціальних установках, при цьому виробляючи енергію. Головне зробити експертну оцінку в відповідних інстанціях стосовно впливу подібного заводу на навколишнє середовище. Я знаю, що сучасні технології дозволяють максимально знизити негативний вплив на атмосферу і навіть звести їх практично до нуля. Ми теж намагаємося розробляти дане рішення», – сказав він (***НОВИЙ МОСТ - новини Дніпропетровська в Україні*** (<http://most-dnepro.info/news/society/82637.htm>). – 2013. – 13.03).

* * *

Пріоритетними напрямками діяльності з державного регулювання ядерної і радіаційної безпеки в Україні на поточний рік визначені: супровід програми з підвищення безпеки АЕС, розробка національного плану дій за результатами «стрес-тестів», гармонізація з правилами WENRA, а також супровід будівництва об'єкта «Укриття» і заводу з виробництва ядерного палива. Про це йдеться в звіті про діяльність Державної інспекції ядерного регулювання України за 2012 р.

У документі зазначено, що пріоритетами регулятора у 2013 р. є:

– забезпечення регулюючого супроводу виконання детального плану графіка реалізації Комплексної (зведеної) програми підвищення рівня безпеки енергоблоків АЕС та переоцінки безпеки діючих енергоблоків згідно із затвердженим графіком;

– здійснення вдосконалення нормативно-правової бази з урахуванням уроків аварії на АЕС «Фукусіма-Даїчі» та початок гармонізації діючих норм і

правил з ядерної і радіаційної безпеки України з референтними рівнями WENRA;

– розробка національного плану дій України за результатами «стрес-тестів»;

– підготовка та представлення Національної доповіді України до VI наради сторін про виконання зобов'язань за Конвенцією про ядерну безпеку;

– забезпечення розгляду та регулюючого супроводу будівництва пускового комплексу нового безпечного конфайнмента об'єкта «Укриття», заводу з виробництва ядерного палива та ядерної підкритичної установки «Джерело нейтронів».

12 березня Рада директорів Європейського банку реконструкції і розвитку планує ухвалити рішення щодо участі у Комплексній (зведеній) програмі підвищення безпеки АЕС України. Як повідомлялось, Держатомрегулювання нещодавно презентувала національний план дій, розроблений з метою виконання експлуатуючими організаціями заходів щодо підвищення безпеки, які були визначені за результатами «стрес-тестів».

Зазначалось також, що регулятор готує нормативний документ «Загальні вимоги безпеки АЕС. ОТБ-2013» (перегляд чинної редакції ОПБ-2008 з урахуванням уроків аварії на АЕС «Фукусіма-Даїчі» та «стрес-тестів») (*Українська енергетика // UA-Energy.org (<http://ua-energy.org/post/30185>). – 2013. – 11.03*).

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

Із 28 лютого по 2 березня у Києві працювала IV Міжнародна виставка «Сучасні заклади освіти-2013», організована Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України, Національною академією педагогічних наук України.

За звання найкращого змагались 960 навчальних закладів і наукових установ. Найвищу премію – гран-прі – отримав Кременчуцький національний університет ім. Остроградського. Він визнаний «Лідером вищої освіти України-2013». Титул «Лідер вищої освіти України-2013» присуджувався за результатами оцінки кількох сотен показників. Враховувалася, наприклад, кількість студентів-переможців конкурсів наукових робіт та олімпіад; кількість підручників за авторством викладачів КрНУ, які отримали гриф Міністерства освіти і науки, молоді та спорту; міжнародні індекси цитування наукових робіт викладачів КрНУ тощо (*Міністерство освіти і науки України (<http://www.mon.gov.ua/ua/regionalnews/5582-kremenchutskiy-natsionalniy-universitet—prizer-migenarodnoyi-vistavki-suchasni-zakladi-osviti-2013>). – 2013. – 5.03*).

* * *

Как сообщает пресс-служба Министерства образования и науки, по инициативе Украинского государственного центра внешкольного образования МОН в Киеве состоялся Всеукраинский оздоровительный сбор юных техников, изобретателей и рационализаторов с одновременным проведением Всеукраинского конкурса-защиты научно-исследовательских, изобретательских и рационализаторских разработок.

Участниками мероприятия стали представители большинства регионов Украины, Автономной Республики Крым и Киева, которые представили почти 70 собственных разработок из различных отраслей промышленности, сельского хозяйства, транспорта, авиации, современных информационных технологий и нетрадиционных технологий энергосбережения.

Конкурс-защита работ проходил на базе инженерно-физического факультета Национального технического университета Украины «Киевский политехнический институт» в шести номинациях: материаловедение и технологические процессы, электроника и приборостроение, транспортные системы и оборудование, информационные и коммуникационные технологии, экологически безопасные технологии и ресурсосбережение, научно-исследовательская, экспериментальная и конструкторская деятельность.

Золотыми номинантами и победителями конкурса-защиты стали представители Ивано-Франковской области – Н. Перегуда, Автономной Республики Крым – А. Марковский, Кировоградской области – И. Громко, Сумской области – Н. Храмченко, Николаевской области – А. Гринько, Луганской области – В. Доценко.

В итоговой общей оценке I место заняла команда Луганской области, II место – команда Ивано-Франковской области, III место – команды Житомирской области, Автономной Республики Крым и Киева.

Победители награждены дипломами соответствующих степеней и ценными подарками, а команды – дипломами и кубками Украинского государственного центра внешкольного образования (*EastKorr – Восточный корреспондент* (<http://www.eastkorr.net/obshchestvo/izobreteniya-yunykhluganchanpriznany-luchshimi-v-ukraine>). – 2013. – 6.03).

* * *

Науковець, колишній заступник міністра освіти України М. Стріха вважає, що в українській вищій освіті слід якнайшвидше змінити кілька аспектів. «Зараз найважливіше забезпечити реальну автономію вищих навчальних закладів, прозорі правила вступу до вищих навчальних закладів і належне фінансування наукових досліджень у ВНЗ. Бо вища школа без повноцінної науки в університетах неможлива», – каже він. Тим часом в українському парламенті вже зареєстровано три нові проекти про вищу освіту. Це проекти групи провладних депутатів, опозиційний і групи під

керівництвом ректора Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» М.Згуровського. На думку М. Стріхи, проект від представників Партії регіонів орієнтований на «консервацію сьогодношньої ситуації». Водночас два інші законопроекти можуть істотно змінити вищу освіту в Україні.

Вищим навчальним закладам потрібна автономія від влади, на цьому наголюють студенти та вчені. Наразі ж українські університети аж занадто залежать від міністерства освіти та науки, а нинішнє законодавство у сфері вищої освіти вже давно не відповідає сучасним реаліям, стверджують науковці (*Освітній нормал* (<http://www.osvita.org.ua/news/69656.html>). – 2013. – 6.03).

* * *

«Научные сотрудники Национального технического университета “Харьковский политехнический институт” (ХПИ) проводят активное научное и научно-техническое сотрудничество по прямым договорам более чем со 100 высшими учебными заведениями и фирмами из 34 стран мира», – заявили в ХПИ. Сотрудничество идет, в частности, с США, Германией, Австрией, Россией, Таджикистаном, Польшей, Грецией, Венгрией, Францией и Словенией.

Как отметили в вузе, в 2012 г. для совместных научных исследований и стажировок выезжали за границу 345 научных сотрудников, преподавателей, аспирантов и студентов ХПИ. Было получено 73 гранта на научную работу от международных фондов и организаций. ХПИ принимал участие в выполнении 34 международных проектов (24 образовательных и 10 научно-исследовательских), в том числе по программам TEMPUS, UNESCO, CRDF, им. Эйлера, ProFund-1, а также проект ХПИ, группы «УПЭК» и компании Pro/TECHNOLOGIES. В основном ученые и студенты уделяли внимание развитию энергосбережения, информационных технологий, систем управления, керамических и композиционных материалов, нанотехнологий, бионанотехнологий, физики металлов и полупроводников, авиационной техники (*STATUS QUO* (http://www.sq.com.ua/rus/news/nauka_i_tehnologii/11.03.2013/bolee_300_prepodavatelej_i_studentov_hpi_smogli_vyehat_za_granicu/nauk). – 2013. – 11.03).

* * *

Автоматизувати технологічний процес, модернізувати роботу підприємств і розширити діапазон застосування інформаційних технологій для Луганська – таку мету поставили собі творці лабораторії «Моделивання технологічних процесів» Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. Повідомляє прес-центр Луганської облдержадміністрації. Як повідомляє департамент освіти і науки, молоді та спорту Луганської облдержадміністрації, нова лабораторія, створена в Лугансько-

му національному університеті, стала результатом роботи Інституту інформаційних технологій ЛНУ. Лабораторія об'єднує в собі нові технології, тут розробляються електронні пристрої та програмне забезпечення, на базі лабораторії студенти створюють власне устаткування, а вчені пишуть наукові роботи.

«Спектр можливостей нашої лабораторії дуже широкий: у нашому розпорядженні датчики рухів, температури, крокові двигуни, налагоджувальні стенди, блоки живлення тощо. Ми готові співпрацювати з підприємствами міста й області, допомагати їм модернізувати їх виробництво, налагоджувати системи та автоматизувати роботу», – розповів директор Інституту інформаційних технологій ЛНУ Г. Могильний.

На збірці в лабораторії нині перебуває фрезерний верстат – саме за допомогою цього пристрою виготовляються різні плати, які є основою електронних приладів. У планах співробітників лабораторії – розвивати свої досягнення і допомогти Луганську вийти на новий інформаційно-технологічний рівень («Трибун» Луганськ (<http://tribun.com.ua/10137>). – 2013. – 14.03).

Наукові видання

Відомий київський історик І. Патриляк презентував у Вінниці книгу «Перемога або смерть: український визвольний рух у 1939–1960 роках». Книга «Перемога або смерть» побачила світ у видавництві «Часопис». Це перша в Україні науково-популярна комплексна історія визвольного руху від початку Другої світової війни до 60-х років, коли в лісах пролунали останні постріли вояків УПА та підпільників ОУН.

І. Патриляк – кандидат історичних наук, директор музею історії Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Співавтор навчального посібника «Україна в роки Другої світової війни» (2009) ([0432.in.ua](http://www.0432.in.ua) (<http://www.0432.in.ua/article/285541>)). – 2013. – 12.03).

* * *

У Генеральному консульстві Угорщини в Ужгороді презентували першу спільну українсько-угорську наукову працю.

Цю працю підготували науковці Угорського інституту міжнародних відносин та Регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень у м. Ужгород. Спільний науковий доробок підготовлено за матеріалами Міжнародної конференції «Майбутнє України після парламентських виборів 2012 р.», яку організували та провели в Будапешті дві вищезгадані установи та Центральноєвропейський університет. У науковому виданні безпосередньо розглядається тема українсько-угорських відносин.

Під час презентації видання в Ужгороді Генеральний консул в м. Ужгород Й. Бочкаї зазначив, що українсько-угорські відносини розвиваються, про що свідчить ряд успішних проектів і в Закарпатті, які втілені в рамках програми Східного партнерства. Мова йде про співпрацю як у соціально-економічній, так і в культурній площині. А співпраця на науковому рівні, за словами Й. Бочкаї, є однією з найважливіших у взаємовідносинах двох країн. Генконсул також повідомив про проведення ще однієї наукової конференції в Будапешті, яка запланована на травень і основна тема якої – Україна.

Насамкінець дипломат висловив сподівання, що 2013 р. стане не менш плідним у відносинах двох країн. Директор регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень у м. Ужгород С. Мітряєва, яка до того ж є одним з упорядників першого спільного наукового видання, відзначила як рівень проведення конференції, так і її важливість і для Угорщини, і для України. С. Мітряєва також повідомила про ініціативу Національного інституту стратегічних досліджень створити експертний майданчик між двома країнами для детального обговорення українсько-угорських відносин на міждержавному рівні (*В Ужгороді презентували першу наукову працю українських та угорських дослідників // РІОтиждень* (<http://www.rionews.com.ua/mixed/all/now/n1366132057>). – 2013. – 8.03).

Наука і влада

Голова Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України В. Семиноженко:

Приблизно рік тому Верховна Рада України прийняла закони України «Про державну підтримку розвитку індустрії програмної продукції» та «Про внесення змін до розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування суб'єктів індустрії програмної продукції». Цими законами ІТ-компанії були звільнені від сплати ПДВ на послуги у сфері інформатизації, а податок на прибуток був зафіксований на рівні 5 %.

Прийняті закони – принципові для галузі. Вони дали змогу українським компаніям зберегти свої позиції на світовому ринку програмного забезпечення. Однак цього замало, якщо хочемо рухатися вперед. Українські ІТ-фахівці все ще перебувають у нерівних умовах порівняно з їхніми закордонними колегами. Необхідно враховувати, що бізнес в ІТ-галузі головним чином базується на інтелектуальному ресурсі. Однак працівникам неможливо платити високі зарплати, якщо майже 70 % іде на податки. Згідно з експертними даними, 80 % ІТ-компаній при прийманні співробітників на роботу використовують схему з приватним підприємництвом, а 20 % – оформлюють працівників у штат на мінімальну зарплату з виплатою мінімальних податків і соціальних

платежів. Тому сьогодні вкрай важливо поширити особливості оподаткування на умови сплати податків фізичних осіб та сплати внесків до соціальних фондів. У парламенті вже зареєстровано новий законопроект № 2063 «Про внесення змін до розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування суб'єктів програмної продукції», яким передбачено зниження ставки податку на доходи фізичних осіб до 5 %, а також встановлення єдиного соціального внеску як частки від сукупної суми, що дорівнює двом мінімальним зарплатам.

Новий законопроект пройшов широке обговорення в експертному середовищі і нещодавно став предметом дискусії на зустрічі Прем'єр-міністра з керівниками провідних ІТ-компаній. Учасники засідання були одностайні в тому, що ефект детінізації галузі та її активізація можливі тільки завдяки роботі всіх норм одночасно: єдиний соціальний внесок, прибутковий податок, податок на прибуток, ПДВ. Саме тому уряд наполягає на ухваленні законопроекту № 2063. Хочу окремо зауважити, що мова не йде про пільги або привілеї. Мета змін законодавства – приведення економічних умов роботи вітчизняних компаній ІТ-індустрії у відповідність до умов, які сьогодні діють у країнах-конкурентах.

Після зниження податкового навантаження ІТ-компанії поступово будуть відмовлятися від використання «сірих» схем, що в перспективі дасть їм змогу створювати нові «легальні» робочі місця і активніше залучати інвестиції. Наш ІТ-бізнес отримає можливість частіше братися за проекти, які створюють «під ключ», замість того, щоб працювати на підряді в іноземців. Більш того – в Україні реєструватимуться великі компанії, у тому числі закордонні.

Кожен наступний рік кількість робочих місць буде збільшуватися на 35–40 %, а темпи зростання галузі досягнуть 40–45 %. Також щорічно країна буде отримувати приблизно 3 млрд грн додаткових надходжень від експорту.

За п'ять років чинності нових правил оподаткування бюджет отримає приблизно на 6 млрд грн більше завдяки надходженню єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Ще на 4 млрд грн бюджет поповниться за рахунок надходжень від податку на прибуток фізичних осіб.

За таких умов частка ІТ-індустрії у ВВП вже до 2015 р. може досягти 2–3 %. Це принципово важливо для структурної модернізації української економіки і активізації економічного розвитку в умовах світової кризи.

Сьогодні зареєстрованих компаній майже 2 тис. Компанії, які працюють на аутсорсингу, були звільнені від експортного ПДВ після прийняття Податкового кодексу України. А це підтверджує той факт, що уряд проводить послідовну політику, спрямовану на підтримку та активізацію розвитку високотехнологічних галузей. При цьому йдеться не тільки про кількісні показники, а й про якість зростання. Розвиток високотехнологічних секторів, у першу чергу, ІТ зробить українську економіку менш чутливою до кон'юктур-

них коливань на світових ринках, від чого сьогодні потерпають сировинні економіки. А після прийняття законопроекту № 2063 оподаткування таких компаній стане більш сприятливим.

Саме для того, щоб ІТ-компанії вийшли з тіні, потрібно прийняти законопроект № 2063. Тоді їм буде вигідно декларувати прибуток, щоб скористатися передбаченими законопроектом стимулами. Сьогодні уряд активно працює над Програмою активізації економічного розвитку. Її головна мета – сформувавши серйозні стимули для розвитку найбільш перспективних напрямів економічної діяльності, які зможуть дати відчутний соціальний ефект і стати локомотивами розвитку інших секторів промисловості. Безумовно, одна з таких сфер – індустрія програмної продукції. Тому, маючи на увазі створення конкурентних умов для ІТ-галузі, ми працюємо над підвищенням ефективності всієї української економіки (*Урядовий портал (http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246119653). – 2013. – 5.03*).

Проблеми інформатизації

Матеріали до Міжнародної наукової конференції «Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів» (Київ, 8–10 жовтня 2013 р.)

М. Самсонов, провід. бібліотекар НЮБ НБУВ

Представлення бібліотек на веб-сайті YouTube

У статті розглядається історія розвитку й специфіка функціонування сервісу YouTube, аналізується питання адаптації бібліотек до умов поширення й використання оригінального контенту, а саме можливості його розповсюдження і реклами в Інтернеті за допомогою YouTube.

Ключові слова: бібліотека, YouTube, контент, оригінальний контент, завантажуваний контент, відеозапис, відеоблог, канал.

На сьогодні в мережі Інтернет одним з найбільш популярних і, водночас, специфічних ресурсів є YouTube – сервіс, який завдяки простоті й зручності запропонованих користувачам технологій використання став найпопулярнішим місцем для розміщення відеофайлів і третьою у світі інтернет-платформою за кількістю відвідувачів.

Спричинені специфікою функціонування особливості YouTube порівняно з іншими інтернет-платформами проявились у його визначенні. Так, англійська, російськомовна та україномовна Вікіпедія дають визначення YouTube як веб-сайту, сервісу та інтернет-служби, що дає змогу розміщувати й поширювати відео, надає послуги відеохостингу.

Зважаючи на зростання популярності веб-сайту YouTube, як одного з найпопулярніших соціальних медіа, особливості його розвитку досліджували як зарубіжні, так і вітчизняні вчені, зокрема Р. Данбор, К. Марлоу, І. Ейдман, А. Фріджері, Дж. Баргроу, О. Прохоров, І. Головка, які, утім, не ставили за мету розкрити можливості YouTube для використання різними державними і недержавними об'єднаннями та установами. Зокрема, поза межами їхнього наукового аналізу залишився досвід використання ресурсу бібліотеками.

Окремі аспекти діяльності бібліотек в електронному середовищі досліджувались такими науковцями, як А. Галімора, І. Давидова, М. Дворкіна, В. Дивинський, Н. Жадько, В. Ільганаєва, Л. Костенко, В. Резонова, М. Слободяник, В. Степанова, М. Строка, І. Суслора, А. Чачко, Я. Шрайберг та Т. Єршова. Водночас згадані дослідники, наголошуючи на важливості адаптації діяльності бібліотечних установ до специфіки електронного середовища Інтернет, не ставили за мету предметно проаналізувати перспективи використання бібліотеками сервісу YouTube.

Отже, тему соціальних мереж вивчали як зарубіжні, так і вітчизняні вчені, але питання використання можливостей веб-сайту YouTube бібліотеками для просування своїх послуг досі спеціально не розглядалось, що й зумовило мету даної статті – проаналізувати питання адаптації бібліотек до умов поширення й використання електронних технологій, а саме – можливості завантаження відеороликів, які доступні у вільному доступі широкому колу користувачів з усього світу.

Нагадаємо, що кампанія зі створення YouTube була розпочата в лютому 2005 р. трьома колишніми працівниками PayPal (сервіс електронних платежів) у Сан-Бруно, Каліфорнія. Вони використовували технологію Flash Video (flv), що дає можливість отримати відносно якісний запис при невеликому обсязі переданих даних. Проект став засобом розваги, і, сформувавши своє співтовариство, за даними статистики аналітичної компанії Alexa, випередив за популярністю соціальну мережу MySpace.

У листопаді 2006 р. була завершена купівля YouTube компанією Google за 1,65 млрд дол. До цього моменту в Google вже був схожий сервіс – Google Відео. Представники Google не мають наміру закривати його, а використовують як місце пошуку відео по всіх відеохостингових сайтах. Нині пошук Google Video поширюється на YouTube.

Найперше відео – 19-секундний ролик аматорської зйомки Дж. Каріма в зоопарку Сан-Дієго – на YouTube було розміщено 23 квітня 2005 р.

14 листопада 2007 р. YouTube запустив російську версію порталу за адресою: <http://ru.youtube.com>, що дебютувала кліпом П. Наліча.

На початку 2010 р. дизайн сайту було трохи видозмінено, а з 8 липня 2011 р. YouTube повністю змінено. У новому графічному інтерфейсі Cosmic Panda застосовується відмінна від «старого» YouTube колірна схема. Відеоролики відтворюються на темному, а не на білому тлі. Істотно змінено логотип: дизайнери відмовилися від яскраво-червоного на користь більш темного відтінку. Зміни зачепили і елементи управління – кнопок і списків. «Прев'ю» роликів зі списку «Схожі відео» стали більшими. Відео з плейлистів відображаються у вигляді горизонтального списку. Власники особистих каналів на YouTube отримують більше інструментів для персоналізації своєї сторінки. При цьому новий інтерфейс може співіснувати зі старим, наголошує YouTube.

1 грудня 2011 р. YouTube запустив нову версію інтерфейсу сайту, де відео каналів відображаються в центральній колонці на головній сторінці, схожі на стрічки новин на сайтах соціальних мереж. 8 грудня 2011 р. YouTube впровадив сервіс створення списку контактів у профілі користувача, скасувавши можливість додавання користувачів у друзі.

У січні 2012 р. щоденна кількість переглядів відео на YouTube сягнула 4 млрд. Ресурс представляє як професійні, офіційні фільми й кліпи, так і аматорські відеозаписи, враховуючи відеоблоги [3].

Розглянемо особливості функціонування YouTube. Веб-сайт являє собою форум для спілкування, інформування та натхнення користувачів по всьому світу, виступаючи як платформа поширення для творців оригінального контенту та компаній-рекламодавців відеофайлів будь-якого розміру [1].

YouTube відкриває для користувачів широкі можливості: дає змогу створювати відеоблоги³, завантажуваний оригінальний контент⁴.

На сайті YouTube користувачі можуть завантажувати відео в декількох поширених форматах, у тому числі .mpeg і .avi. YouTube автоматично конвертує

³ Відеоблог – це форма блогу, в якому мультимедійним середовищем є відео. Відеоблог є формою веб-телебачення. Записи у відеоблозі поєднують вбудоване відео або відеозв'язок з підтримкою тексту, зображень та інших метаданих. Записи можуть бути зроблені у вигляді одного блоку або складатися з декількох частин. Відеоблоги дуже популярні на YouTube [21].

⁴ Контент в ідеалі повинен бути не просто інформацією, а містити деяку кількість знань або просто бути хоча б впізнаваним [4]. Оригінальний контент (англ. original content) – все, що зроблено, зібрано, описано самим автором, є оригінальним контентом [5]. Завантажуваний контент (англ. D Own L oadable C ontent – DLC [або Ді Ел Сі]) – форма розповсюдження офіційного цифрового медіа-контенту (медіа-даних) через Інтернет. Словосполучення «завантажуваний контент» належить до інформаційного наповнення (контенту), яке створене для комп'ютерних ігор і випускається окремо від основної гри. Проте поняття використовувалося для позначення будь-якого типу цифрового розважального контенту, який поширювався онлайн [6].

їх у Flash Video (.mp4) з використанням кодека H.264, і робить їх доступними для перегляду в онлайн.

При цьому відео з YouTube може бути завантажено і на інших сайтах. У цьому випадку кожне відео супроводжується готовою HTML-розміткою для вставки відео на інші веб-сторінки. Проста техніка «скопював і вставив» зробила розповсюдження відео з YouTube надзвичайно популярним серед блогерів і користувачів соціальних мереж, а також деяких медіа-ресурсів, адже посилання на відео може бути впроваджене в HTML-код будь-якої веб-сторінки. Цією можливістю користуються деякі автоматичні й напівавтоматичні сервіси.

Сервіс YouTube передбачає можливість скачування відео: крім спеціальних сайтів, які перетворюють посилання на сторінку з відео в посилання на файли, це дають змогу робити ряд сторонніх додатків (наприклад, SaveTube) і розширень для браузера (наприклад, UnPlug, або інші розширення для Firefox або доповнення для Opera). Деякі менеджери завантажень також можуть зберігати відео з цього порталу (наприклад Download Master). Є також ряд спеціальних сайтів, які можуть завантажувати відео з YouTube. Із січня 2009 р. YouTube надає можливість скачувати деякі відеоролики безпосередньо із сайту.

При цьому специфіка YouTube дає змогу зберігати відео і без допомоги сторонніх додатків. Збережене відео розміщується в кеші браузера (якщо ролик має великий розмір, то в кеші може зберігтися тільки його частина, яка проглядалася останньою, як правило, цього не відбувається з роликами тривалістю менше 15 хв): у Mozilla Firefox відео тимчасово зберігається в каталозі профілю, кеш доступний за адресою: about: cache; в Internet Explorer відео тимчасово зберігається в папці Temporary Internet Files у профілі користувача (наприклад «% USERPROFILE% \ Local Settings \ Temporary Internet Files \»); в Opera відео тимчасово зберігається в кеші профілю в каталозі cache4; у Google Chrome відео тимчасово зберігається в каталозі (приклад для Windows XP і локального диска C: \ «% USERPROFILE% \ Local Settings \ Application Data \ Google \ Chrome \ User Data \ Default \ Cache»).

При цьому в кожному з вказаних браузерів ролик буде мати своє характерне ім'я (різне для всіх браузерів). Знайти цей файл дуже просто, виконавши пошук у папці кеша з такими параметрами: Розмір – більше 100 Кб, час зміни – за останню годину. Знайдений файл можна зберегти копіюванням у потрібне місце. Якщо файл не має розширення, його потрібно приписати наприкінці. Flv і відео можна буде переглядати за допомогою будь-якого програвача, що підтримує FLV, наприклад VLC .

Згідно зі статистикою, на лютий 2012 р. за хвилину на YouTube завантажуються 60 год відео (для порівняння: у березні 2010 р. – 24 год, листопаді 2010 р. – 35 год, травні 2011 р. – 48 год), а в день – 86 400 год. Найдовший ролик тривав 596 год, але його видалили [3].

YouTube дуже комфортний у використанні веб-сайт із зручним пошуком потрібних відеозаписів. Для цього достатньо ввести ключове слово, тему або назву відео в рядку пошуку. Щоб задати додаткові критерії, на сторінці з результатами слід натиснути опцію «параметри пошуку», після чого необхідно використати налаштування пошуку схожих відео, щоб уточнити пошуковий запит.

Якщо критерії пошуку чітко не визначені, можна скористатись опцією «Огляд», щоб переглянути найбільш популярні відео в кожній категорії. Побачити інші відео в певній категорії можна, вибравши опцію «Фільтр».

У випадку, якщо пошук проводиться за певним словом (наприклад, «смішне»), сервіс дає змогу побачити інші схожі теми, пов'язані з відео, які можуть зацікавити користувача. При натисканні на них відбувається перехід до відео в цих темах. Схожі можливості надає використання опції «+», яка з'являється при наведенні курсора на відео і дає змогу додавати тему до поточного пошукового запиту. З кожною новою темою до початкового запиту додаватимуться нові результати пошуку.

Використання опції «Подобається» під вікном програвача дає змогу користувачеві повідомити про цікаве, на його погляд, відео іншим.

Крім того, сервіс YouTube передбачає можливість коментувати побачене відео під вікном програвача та давати оцінку коментарям інших користувачів шляхом використання опції «Голосувати за» або «Голосувати проти» праворуч від коментаря. Коментарі, які отримали найбільшу кількість голосів, пересуваються на більш високу позицію – безпосередньо під програвачем.

Після перегляду відео на YouTube можна скористатись опцією «Схожі відео» в правій частині екрана і переглянути схожі відео. Для перегляду інших відео використовують опцію «Показати ще відео», розташовану під списком.

Окрім перегляду відео безпосередньо на сайті YouTube пропонує сервіс прокату повнометражних фільмів, для чого використовується опція «Прокат». При цьому користувач має внести в акаунт YouTube свої платіжні дані. Після сплати за перегляд фільму він може дивитися його на своєму комп'ютері через Інтернет.

На сьогодні YouTube створює додаткові можливості перегляду відео за допомогою мобільних телефонів, які мають доступ в Інтернет, для чого користувач має використовувати на m.youtube.com у мобільному браузері.

За допомогою Leanback (youtube.com/leanback) можна переглядати відео на YouTube з екрана телевізора. Все відео відтворюються в повноекранному режимі з максимальною якістю і підходять для показу на Google TV або на будь-якому великому екрані. Враховуючи поширення останнім часом технології 3D, YouTube адаптував можливості сайту для перегляду і таких відео. Сервіс має спеціальну опцію 3D, використання якої дає змогу дивитися відеофайли, додані в такому форматі.

«Хмара тегів» (перелік ключових слів, за якими ведеться пошук) внизу сторінки показує найбільш популярні ключові слова, використовувані в пошу-

ку іншими користувачами на даний момент. Як це прийнято в «хмарах тегів», розмір шрифту ключових слів відповідає їх популярності. Натискання на потрібне ключове слово дає змогу побачити відповідні результати пошуку.

У випадку, якщо якесь відео дуже сподобалось, YouTube дає можливість підписатися на канал користувача, який його додав, для чого слід просто натиснути опцію «Підписатися», розташовану над цим відео або на каналі користувача. Інформація про його нові відео і дії за останній час надходитиме на вашу головну сторінку.

Модуль «Рекомендовані вам», розташований на головній сторінці, пропонує відео, які можуть сподобатися користувачу, виходячи з історії його переглядів. Щоб переглянути свою історію переглядів, користувач має скористатись опцією «Історія» в правому верхньому кутку сторінки.

Відео YouTube можна надсилати електронною поштою, через соціальну мережу або блог прямо зі сторінки, на якій розміщено відео, для чого слід просто натиснути опцію «Відправити», розташовану під програвачем. Сервіс YouTube надає код для вбудовування відео на будь-який сайт або блог (за умови, що власник відео дозволяє його вбудовувати), для чого використовується опція «Інтеграція».

Створений користувачем канал стає, по суті, центром його мовлення на YouTube. Він може зберігати відео, які створює («Додані відео»), відео, які йому сподобались («Вибране»), а також відео, яке він систематизував («Плейлисти»). Він може персоналізувати свій канал, вибравши для нього колір фону, настройки форматування та модулів.

Розміщені в YouTube відео можна редагувати – користувач може з'єднувати свої кліпи, обрізати їх, додавати музику за допомогою інструменту «Звукозаміна», а також створювати переходи між кліпами. Як тільки файл відредаговано, кліп можна додати у свій канал YouTube і показати його друзям.

Для зручності користування сервіс YouTube передбачає можливість анотувати створені відеофайли. Опис відео стає основним джерелом інформації про його зміст. Чим точніше опис, тим легше буде користувачам знайти потрібне відео.

Анотації дають можливість користувачеві додавати текстові посилання у відеоролики, посилання на інші відео, канали й плейлисти.

Опція «Статистика» в акаунті користувача дає змогу отримати відомості (наприклад про демографічні дані) тих, хто переглянув його відео. Ці відомості корисні для поліпшення таргетингу на тих, хто вже переглядає ваші відео або для того, щоб зрозуміти, якій частині аудиторії слід приділити більше уваги [2].

Здійснений огляд можливостей YouTube дає підстави для висновку стосовно перспективності його використання сучасними бібліотечними структурами. За інформацією сайту, станом на березень 2013 р. останньою з бібліотек на веб-сайті YouTube була зареєстрована Центральна Кобринська Бібліотека (04.03.2013). Вона встигла завантажити три відеоролики, які зібрали 34 пере-

гляди. На відео були представлені підсумки роботи бібліотеки за 2012 р. (у тому числі фотозвіти), а також перелік послуг. На кожному ролику в описі бібліотека вдало рекламує свій сайт [7].

У пошуковій системі YouTube по запиті «бібліотека» з фільтром «канал», можна знайти 21 200 бібліотек, які активно використовують усі сучасні, зручні і, щонайважливіше, безкоштовні можливості сайту [8].

Розглянемо найцікавіші та найпопулярніші бібліотечні канали ресурсу.

За рейтингом, перше місце посідає канал під назвою «Бібліотека Лермонтова» Пензінської Обласної Бібліотеки ім. Лермонтова. Канал зареєстрований у вересні 2012 р., встиг завантажити 32 відеоролики і набрати 1842 перегляди [9].

Серед його найпопулярніших відео – ролики, присвячені проведенню 7 лютого в Пензенській обласній бібліотеці ім. Лермонтова VIII книжкового фестивалю «Відкритий світ бібліотек», який проходив у рамках підготовки до святкування 350-річчя Пензи; засіданню в рамках підготовки до Всеросійського бібліотечного конгресу РБА 23 січня робочої групи обласної бібліотеки ім. Лермонтова, на якому розглядалися питання, пов'язані з розміщенням учасників конгресу в готелях міста; святу читання за участі дитячого журналу «Мурзилка», яке відбулося в рамках IV Міжрегіональної книжкової виставки-ярмарку «Світ книг на Пензенській землі» 23 листопада 2012 р.

На другому місці за рейтингом – канал під назвою «ВедаМост. Бібліотека знань». Канал зареєстрований у лютому 2012 р. і встиг завантажити 117 відеороликів, які набрали 2 662 282 перегляди [10]. У його плейлистах добре структурований інформаційний масив з гострих суспільних проблем.

Наступний за рейтингом канал YouTube – «Ангели Чтения» Бібліотеки ім. А. М. Горького, яка є найбільшою філією Муніципального об'єднання бібліотек м. Єкатеринбург. Канал зареєстрований у вересні 2010 р., встиг завантажити 40 відеороликів і набрати 32 606 переглядів [11].

Більшість його відео починається зі слів «Прочитай ЦЕ:». Найпопулярніші відео:

– «Читай ЦЕ: Борис Рудий. Виправдання життя». Ролик повідомляє: «У 2000 р. у бібліотеку ім. Горького на зустріч із читачами прийшов Б. Рудий. Тоді він тільки-тільки отримав свою першу премію, але його вірші вже надрукував журнал “Знамя”. Він говорив з нами всього дві години, але залишив пам'ять про себе на все життя. До нас приходила сонячна людина! І нехай у його геніальних віршах – осінь, самотність, смерть – він виправдовував життя! Приходьте, візьміть в бібліотеці томик вибраних творів Б. Рудого «Виправдання життя». Це справжня поезія! Бібліотека ім. Горького, м. Єкатеринбург».

– «Скоро, скоро Новий рік!» У відео нагадується, що протягом новорічних свят можна зробити багато корисного і приємного, а головне – прочитати

«цілу купу чудових серйозних і не дуже книжок, після яких значно поліпшується настрій». У ролику рекламується книга «Сантехнік, його кіт, дружина та інші подробиці», написана популярним блогером Славою Се. Книга, по суті, є новою формою літератури – у вигляді книги-блога. «Розповіді Слави Се не просто смішні – вони іскрометні. Слава розповідає про свої переживання, пов'язані з доньками, дружиною Люсею Незабудкіною, котом Петром Іллічем, жіночими колінами і каналізаційними казусами», – ідеться в ролику.

– «102 способи використання книги». Ролик представлений на конкурс, оголошений видавництвом «ЕКСМО»: «Читати не шкідливо, шкідливо не читати». У ньому йде мова про те, що можна і потрібно робити з книгою.

Досить популярним є канал Хасавюртовської бібліотеки. Канал зареєстрований у жовтні 2010 р., встиг завантажити 113 відеороликів і набрати 27 448 переглядів [14].

В останніх відеороликах діти читають вірші Р. Газматова «Мати пестує дітей і в спеку і в холод», «Солдати Росії», «Про матір я думаю повсякчас», «Тільки б не було більше війни» під час поетичного вечора, що пройшов у рамках міського літературного марафону «Поет аулу і планети» на честь 90-річчя від дня народження Р. Газматова. Також на сайт викладені відеоролики хореографічних постанов та пісень.

Методичний центр усіх московських бібліотек Центральна наукова бібліотека ім. Некрасова регулярно завантажує відео зустрічей, лекцій, прес-конференцій, презентацій книжок, та багато ін. Канал бібліотеки так і називається «ЦУН Бібліотека ім. Некрасова Н. А.». Зареєстрований він у травні 2012 р., встиг завантажити 76 відеороликів і набрати 927 переглядів [15].

Першим гідним представником бібліотечного сегмента України на YouTube став канал «Луганська Бібліотека» – офіційний відеоканал Луганської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. А. М. Горького. Канал зареєстрований у квітні 2010 р., встиг завантажити 63 відеоролики і набрати 10 016 переглядів [12].

Найцікавіші відеоролики каналу за версією користувачів YouTube:

– «Відкриття куточка Тетяни Снежиної» (30 вересня 2010 р. у секторі «Русский центр» відбулося відкриття куточка поетеси і композитора Т. Снежиної «Згадай зі мною ...»).

– «Дрескод офісного працівника» (У рамках акції «Конкретна допомога конкретній людині» у відділі ділової інформації ЛОУНБ ім. Горького була презентована виставка «Дрескод офісного працівника» і дефіле моделей»).

– «Бібліоміст» на Луганщині (Відкриття інтернет-центру в бібліотеці м. Кременна Луганської обл.).

– Програма «Бібліоміст» в Алчевську (Переможці чергового раунду програми «Бібліоміст» – Алчевська бібліотека-філія № 4. Урочисте відкриття пунктів публічного доступу до Інтернет).

У десятці каналів по рейтингу опинилась «Обласна Дитяча Бібліотека» Донецької обласної бібліотеки для дітей ім. С. М. Кірова. Канал зареєстрований у травні 2011 р., встиг завантажити 35 відеороликів[20].

Бібліотека у відеороликах показує:

- як проводить заняття з дітьми, чим займається бібліотека;
- організацію зустрічі зі стоматологом, співробітником МНС;
- повчальні мультфільми;
- святкування новорічних свят, Масниці, Дня Валентина.

На YouTube представлений неофіційний канал Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ), який називається «Бібліотека має таланти». Канал зареєстрований у листопаді 2009 р., встиг завантажити 52 відеоролики і набрав 14 066 переглядів [16].

Тут зібрані відео театральних постанов, читання віршів та виконання пісень співробітниками НБУВ. Останній відеоролик «Пригоди славного лицаря Ірбіса» завантажений у квітні 2011 р.

Відео, яке набрало найбільше переглядів про бібліотеку (5066 переглядів) називається «Бібліотека – Library». Ролик позиціонується як фільм-антиутопія, що розповідає про захист культурних цінностей і призначення бібліотеки [17].

Найпопулярнішу рекламу бібліотеки зняла Кисловська Бібліотека, яка має гасло: «Місце, де Вам завжди раді» (ролик набрав 8301 перегляд) [18].

YouTube надає можливість бібліотекам розповісти про новації у своїй сфері. Телеканал Euronews зняв цікаве відео «Euronews hi-tech: Британська бібліотека...», яке повідомляє про процес оцифровки матеріалів цією книгозбірнею і популяризацією фондів бібліотеки. У ролику йдеться: «Скільки книг зберігається в Британській бібліотеці в Лондоні? Досить багато – близько ста п'ятдесяти мільйонів. Це безцінний спадок людського інтелекту. Однак читачі вже починають відвикати від текстів, в яких не можна знайти потрібну сторінку за долю секунди, а також паперову книжку може читати лише одна людина. Навіть при дбайливому користуванні книжка починає втрачати сторінки. Тому Британська бібліотека починає оцифровувати свою величезну колекцію. Оцифрування створює копію, яка не пошкоджується. Вам залишається лише слідкувати за цілісністю ваших файлів. Оцифрування особливо важливе для старовинних та історично цінних текстів, таких як «Кодекс Арун Дель» написаний Леонардо да Вінчі, на межі XV–XVI ст. Сюди він вносив теорії, ідеї, начерки на різні теми. Читатський доступ до повної версії кодексу вартуватиме читачу 11 євро. Можна приблизити зображення і роздивитись усі малюнки та начерки в дрібних деталях. Можна навіть ввімкнути функцію перекладу з давньоіталійської. У результаті сайт Британської Бібліотеки

привертає увагу 10 млн користувачів на рік, незважаючи на те, що оцифровано лише 1 % книжкового фонду» [19].

Враховуючи наведені факти, вітчизняним бібліотекам доцільно активізувати свою присутність на веб-сайті YouTube, налагодити плідний діалог з користувачем Інтернет, створювати свої офіційні канали, знімати більше відеозаписів важливих подій бібліотеки, рекламувати свою діяльність, нові надходження. Використання можливості веб-сайту YouTube в повному обсязі дасть бібліотекам змогу розміщувати відеозаписи на сайті бібліотеки, а також завантажувати цікаві й пізнавальні відеоролики для потенційних користувачів послуг бібліотеки, обмінюватись досвідом у просуванні можливостей в електронному середовищі з іншими бібліотеками і, таким чином, розвиватись, відповідно до сучасних вимог, залишаючись затребуваними суспільними центрами корисної інформації та послуг.

Список використаних джерел

1. Про YouTube // YouTube. – Режим доступу: http://www.youtube.com/t/about_youtube. – Назва з екрана.
2. Основні відомості про YouTube // YouTube. – Режим доступу: http://www.youtube.com/t/about_essentials. – Назва з екрана.
3. YouTube // Вікіпедія. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki/YouTube>. – Назва з екрана.
4. Контент // Луркоморье. – Режим доступу: <http://lurkmore.to/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%82>. – Назва з екрана.
5. Оригінальний контент // Луркоморье. – Режим доступу: http://lurkmore.to/%D0%9E%D1%80%D0%B8%D0%B3%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%8B%D0%B9_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%82. – Назва з екрана.
6. Завантажуваний контент // Вікіпедія. – Режим доступу: http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B6%D0%B0%D0%B5%D0%BC%D1%8B%D0%B9_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%82. – Назва з екрана.
7. Кобринська Бібліотека // YouTube. – Режим доступу: <http://www.youtube.com/user/KobLib?feature=watch>. – Назва з екрана.
8. Параметри пошуку: «Бібліотека, канал, по рейтингу» // YouTube. – Режим доступу: http://www.youtube.com/results?search_query=%D0%B1%D0%B8%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BA%D0%B0&search_type=videos&search_sort=video_avg_rating&filters=channel. – Назва з екрана.
9. Бібліотека Лермонтовка // YouTube. – Режим доступу: <http://www.youtube.com/user/liblermont>. – Назва з екрана.
10. ВедаМост. Бібліотека знань // YouTube. – Режим доступу: <http://www.youtube.com/user/vedamost>. – Назва з екрана.

11. Ангели Чтения // YouTube. – Режим доступу: <http://www.youtube.com/user/ilicha20>. – Назва з екрана.
12. Луганська Бібліотека // YouTube. – Режим доступу: <http://www.youtube.com/user/gorkylib>. – Назва з екрана.
13. Фізика Бібліотека // YouTube. – Режим доступу: <http://www.youtube.com/channel/UCRTVGf-K0uSTO4pY5u7y1cg>. – Назва з екрана.
14. Хасавюртовська бібліотека // YouTube. – Режим доступу: <http://www.youtube.com/user/0bhasa>. – Назва з екрана.
15. ЦУН Бібліотека імені Некрасова Н. А. // YouTube. – Режим доступу: <http://www.youtube.com/user/nekrasoivalib>. – Назва з екрана.
16. Бібліотека має таланти // YouTube. – Режим доступу: <http://www.youtube.com/user/TheNBUV>. – Назва з екрана.
17. Бібліотека – Library // YouTube. – Режим доступу: http://www.youtube.com/watch?v=W7A_eqI0dLM. – Назва з екрана.
18. Реклама Бібліотеки // YouTube. – Режим доступу: <http://www.youtube.com/watch?v=a6SctT-wb5s>. – Назва з екрана.
19. Euronews hi-tech : Британська бібліотека... // YouTube. – Режим доступу: <http://www.youtube.com/watch?v=rUEh5FuT3TA>. – Назва з екрана.
20. Обласна Дитяча Бібліотека // YouTube. – Режим доступу: <http://www.youtube.com/user/babcola>. – Назва з екрана.
21. Відеоблог // Вікіпедія. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki>. – Назва з екрана.

Для нотаток

Підп. до друку 16.05.2013.

Формат 60x84/16. Друк офс. Ум. друк. арк. 4,65.

Видається в друкованому та електронному вигляді

Адреса видавництва: 03039, м. Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 3